

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2017-2018

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jana Říhová

**Prevence negativních jevů ve škole
„drogy, šikana, záškoláctví“**

Praha 2018

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Chlad Miloš, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2017-2018

BACHELOR THESIS

Jana Říhová, DiS.

Prevention of negative phenomena at school

„drugs, bullying, truancy“

Prague 2018

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Chlad Miloš, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jméno autorky

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Milošovi Chladovi, CSc. za cenné rady a za velice trpělivý přístup při vedení mé bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na popis prevence negativních jevů ve škole – drogy, šikana, záškoláctví. Cílem práce je představení a analýza projevů těchto negativních jevů, včetně dopadů na rodiče a žáky ZŠ, z pohledu metodika prevence působícího na škole.

Práce je rozdělena na dvě části: teoretickou část a praktickou část.

Teoretická část poukazuje na příčiny vzniku negativních jevů ve škole a blíže popisuje tři nejčastější negativní jevy - tedy šikanu, užívání návykových látek a záškoláctví. Teoretická část se také snaží zasvětit rodiče, z pohledu preventisty, do určité problematiky, se kterou se mohou doma, či ve škole setkat u dětí a dospívajících. Dále je zde blíže popsáno, jak lze poznat, že má dítě nějaké problémy a také, jak lze s dětmi tyto problémy co nejefektivněji řešit. Součástí teoretické části je samozřejmě i bližší popis činnosti metodika prevence a nástroje prevence na školách, které se snaží veškeré negativní jevy na školách eliminovat různými metodami a formami výuky.

Praktická část je založena na zkušenostech autorky z praxe, jakožto preventisty na školách. V praktické části se vyskytují kazuistiky žáků i jejich rodičů, které blíže nastíní příčiny, průběh a důsledky negativních jevů na základních školách. Praktická část dále obsahuje rozhovor s odborníkem – školním metodikem prevence.

Klíčová slova

Negativní jevy, šikana, násilí, záškoláctví, návykové látky, drogy, závislost, prevence, školní metodik prevence, rodič, škola

Annotation

The bachelor thesis is focused on the description of prevention of negative phenomena in the school - drugs, bullying, truancy. The aim of the thesis is to present and analyze the manifestations of these negative phenomena, including the impacts on parents and pupils of primary schools, from the point of view of the prevention methodology at school.

The thesis is divided into two parts: the theoretical part and the practical part

The theoretical part shows the causes of negative phenomena at school and describes three most common negative phenomena - bullying, substance abuse and truancy. The theoretical part also seeks to educate parents, from a preventive point of view, to certain issues with which they can meet at home or at school in children and adolescents. It is also described in detail how to know that the child has some problems and also how to deal with these problems with children most effectively. Part of the theoretical part is, of course, a more detailed description of the prevention methodology and preventive tools in schools, which try to eliminate all negative phenomena in schools by different methods and forms of teaching.

The practical part is based on the author's experience, from practice as a preventive at school. In the practical part there are case studies of pupils and their parents, which outline the causes, course and consequences of negative phenomena in elementary schools. The practical part also includes an interview with an expert - school prevention methodologist.

Keywords

Addiction, addictive substances, bullying, drugs, negative phenomena, parent, prevention, school, school prevention methodology, truancy, violence

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 NEGATIVNÍ JEVY VYSKYTUJÍCÍ SE VE SPOLEČNOSTI A JEJICH DOPADY NA ŽÁKY ZÁKLADNÍCH ŠKOL	10
1.1 Šikana.....	12
1.1.1 Druhy šikany	13
1.1.2 Stádia šikany	14
1.1.3 Šikana z pohledu právního vědomí.....	17
1.2 Záškoláctví.....	19
1.2.1 Základní příčiny záškoláctví	19
1.2.2 Formy záškoláctví.....	20
1.3 Návykové látky	21
1.3.1 Pojem droga a její charakteristiky.....	21
1.3.2 Dělení drog, se kterými se děti mohou setkat ve škole	22
1.3.3 Příčiny užívání návykových látek u dětí školního věku a mládeže.....	25
1.3.4 Příznaky užívání návykových látek	26
1.3.5 Základní prevence při podezření na užívání návykových látek, z pohledu preventisty ..	29
1.3.6 Jak lze děti naučit, říkat „NE“	30
2 POSTAVENÍ PREVENTISTY NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH	33
2.1 Školní metodik prevence a jeho poslání	33
2.2 Formy a způsoby výukových metod sloužící k prevenci neg. jevů na školách ..	34
2.3 Metody a formy výuky používané lektorem primární prevence (preventistou) .	35
3 PREVENTIVNÍ OPATŘENÍ PROTI VÝSKYTU NEGATIVNÍCH JEVŮ VE ŠKOLE	41
3.1 Školní preventivní program pro ZŠ	41
3.2 Dělení prevence na školách	42
3.3 Zásady efektivní prevence	44
PRAKTICKÁ ČÁST	45
4 STANOVENÍ CÍLŮ METOD A HYPOTÉZ.....	46
5 VLASTNÍ ŠETŘENÍ	47
5.1 Kazuistiky dětí, které se setkaly s negativními jevy společnosti na půdě školy.	48

5.2	Kauzistiky rodičů dětí, které byly obětí neg. jevů	53
5.3	Rozhovor s metodikem prevence na ZŠ	58
6	INTERPRETACE A DISKUSE VÝSLEDKŮ ŠETŘENÍ	62
	ZÁVĚR	63
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	65
	SEZNAM ZKRATEK	67
	SEZNAM PŘÍLOH.....	68

ÚVOD

Bakalářská práce je zaměřena na prevenci negativních jevů ve škole – drogy, šikana, záškoláctví. Bakalářskou práci na téma prevence autorka zvolila proto, jelikož měla tu čest pracovat jako lektorka primární prevence na základních a středních školách, kde poznala skutečnou realitu současného života žáků a studentů určitých škol. Byla svědkem mnoha urážek, nadávek, posměšků, násilí, užívání návykových látek, nerespektování autority apod. Právě zážitky a získané informace z prostředí současných školních podniků autorku přiměly, napsat o tom svojí bakalářskou práci a poukázat na problematiku dnešního světa na školách.

Cílem této bakalářské práce je představení a analýza negativních jevů (šikana, drogy, záškoláctví), včetně dopadů na rodiče a žáky základních škol, z pohledu metodika prevence působícího na škole.

Tato bakalářská práce blíže charakterizuje pojmosloví, které nezbytně patří k této problematice – tedy šikanu, drogy, záškoláctví. Práce je zaměřená na popis a analýzu těchto problémů, včetně jejich příčin a důsledků jejich vzniku, s ohledem na jejich působení a dopady na žáky ZŠ a jejich rodiče. V této práci se dále vyskytují informace o tom, jak lze u dítěte školního věku, nebo mladistvých poznat / zjistit, že mají nějaké problémy a jak lze s nimi tyto problémy řešit, z pohledu preventisty. Nedílnou součástí této práce je preventivní opatření na školách, které se snaží eliminovat vznik negativních jevů. Do tohoto opatření se řadí školní metodik prevence, lektoři prevence a různé formy a metody výuky preventivních programů, které se vyučují a realizují na školách. Na konci této práce je rozhovor s metodikem prevence, který blíže vysvětluje svojí práci a zmiňuje případná řešení, jak lze díky jeho působení, napomoci k bezpečnému prostředí na školách. Dále jsou zde zmíněné skutečné příběhy žáků ZŠ a jejich rodičů, kteří se s působením negativních jevů setkali. Tyto příběhy jsou napsány ve formě kazuistik, ve kterých je blíže popsán průběh negativních jevů, již od prvopočátku jejich vzniku až k jejich řešení, včetně případných následků které způsobil.

TEORETICKÁ ČÁST

1 NEGATIVNÍ JEVY VYSKYTUJÍCÍ SE VE SPOLEČNOSTI A JEJICH DOPADY NA ŽÁKY ZÁKLADNÍCH ŠKOL

Nacházíme se v době 21. století. Je to doba, která s sebou přináší mnoho různých „vychytávek“ a technik moderní doby. Ovšem také je to doba, kdy se právě díky těmto novým technologiím vyskytuje i mnoho negativních jevů, které se odráží ve fungování naší společnosti a následné výchově našich potomků. V současné době má téměř každý člověk na světě možnost získávat informace z různých zdrojů. Ať už z televize, internetu, novin, časopisů, knih, rádií apod. Ovšem ne vždy, se jedná o informace, s kterými umíme správně „naložit“. Můžeme si to popsat na jednom případu, kdy se například o terorismu na škole a následném vystřílení celé školy dozví dospělý člověk, a když dítě. Dospělý člověk usoudí, že se jedná o tragédii a naprosto nepochopitelnou záležitost, zatímco dítě, které třeba samo zažívá problémy ve škole, to může pochopit jako skvělý nápad, jak lze řešit problémy. Je to správně? Je vhodné, aby masmédia a chování lidí takto ovlivňovalo zbytek populace a aby se „zlí“ lidé stávali vzory pro mladší generaci? Odpověď je jednoduchá ... Ne, jelikož se jedná o negativní jevy ve společnosti.

Co to vlastně znamená, když se řekne „negativní jev ve společnosti“? Laicky řečeno, je to takový jev, který má na společnost negativní dopady a který společnost negativně ovlivňuje. Mnoho lidí může tento pojem znát i pod jiným názvoslovím. Typickým názvem pro takový jev, je „sociálně patologický jev“. Je to určitý druh „*chování a jednání, které vede k poškození zdraví jedince, prostředí, ve kterém žije a pracuje a ve svém důsledku pak i k individuálním, skupinovým či celospolečenským poruchám a deformacím.*“¹ Mezi takové jednání a chování může patřit např. prostituce, kriminalita, násilí, zneužívání, rasismus, sekty, delikvence, sexuální odchylky, ale bohužel také sebevraždy, terorismus, záškoláctví, drogy – závislosti a šikana.

¹ Sociálně patologické jevy. Sociálně patologické jevy [online]. [cit. 2018-01-04]. Dostupné z: <https://studijni-svet.cz/socialne-patologicke-jevy/>

Právě děti, které nastoupí do povinné školní docházky a stávají se žáky základních škol, se poprvé setkávají s určitými negativními jevy společnosti, které se zajímají do jejich školního života. Již na základních školách jsou registrovány první zmínky o násilí, následné šikaně a s tou i související záškoláctví, či užívání návykových látek. Ptáme se, proč tomu tak je? Říci jednoznačně důvod výskytu těchto problémů nelze. Můžeme se jen domnívat, zda za to může nedostatečná výchova rodičů, či učitelů, ovlivňování masmédií, nebo psychické, či osobní problémy dotyčných jedinců apod. ...

Pro účely práce si autorka vybrala, nejčastěji se vyskytující jevy na školách:

- Šikana
- Záškoláctví
- Užívání návykových látek

1.1 ŠIKANA

Šikana je pojem, který u nás existuje a je používán od roku 1989, díky pražskému psychiatrovi Petrovi Příhodovi. Ten jediný se rozhodl tento pojem vysvětlit a veřejně o šikaně promluvit a sdělit celému lidu to, co pro ně až do této doby bylo tabu a o čem se nesmělo mluvit. „*V socialistické armádě se existence něčeho takového nesměla přiznat.*“²

doc. PhDr. Pavel Říčan v knize „Agresivita a šikana mezi dětmi“ uvádí, že slovo šikana pochází z francouzského slova „chicane“, což v překladu znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování a pronásledování.

Slovem šikana se často myslí několikanásobné ubližování jedinci. Může to být jakékoli chování, které má za cíl, úmyslně a opakovaně ubližovat, zesměšňovat, zastrašovat, či ohrožovat druhého jedince, popřípadě určitou skupinu osob. Šikana se většinou vyskytuje ve formě fyzického útoku, či psychického teroru vůči danému jedinci. „*Trýzněná oběť trpí často celé měsíce nebo dokonce léta. Když však jde o zvlášť kruté ublížení, označíme za šikanu i jednotlivou událost, která se zatím neopakovala.*“³ Nebezpečí šikany spočívá především v jejím zatajování před druhými a přecházením onoho problému. Závažnost celého problému stoupá i z důvodu dlouhodobého a negativního působení na fyzickou i duševní stránku oběti – dítěte. „*Většina případů šikany mezi dětmi se odehrává ve škole, na cestě do školy nebo ze školy, případně v okolí bydliště.*“⁴ Je to právě jeden z důvodů, proč je šikana často nezjistitelná a proč přetrvává takovou dobu. Nejlepším místem k provozování šikany je právě takové místo, kde není příliš mnoho svědků. Tedy záchody ve školách, volné přestávky ve třídách, temné uličky cestou domů ze školy apod. Mnoho spolužáků, kteří nejsou přímými aktéry šikany, sledují šikanování zpovzdálí a mnohdy ani nepomohou ze strachu, že by se to později mohlo otočit proti nim a sami by se tak mohli stát obětí. „*Děti, které se nějakým způsobem liší od kolektivu, jsou ostatními vnímány jako „divné“ a jsou ze*

² ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995, s. 25. ISBN 80-7178-049-9.

³ ŘÍČAN, P. cit. dílo, s. 28.

⁴ Šikana. Šikana: Policie České Republiky [online]. 2017 [cit. 2018-01-04]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>

skupiny vylučovány mimo jiné prostřednictvím šikany.“⁵ Touto jinakostí jsou myšleny např. rozdílné názory na danou věc, fyzická atraktivita a zdatnost, etnický původ, školní prospěch, oblečení a módní styl, různé kompenzační pomůcky, či jiné vzhledové odchylky aj. „Pokud kolektiv dětí označí určité dítě za odlišné, znamená to, že ho považují za „narušitele“, tedy za osobu, která ohrožuje klíčová pravidla a normy chování platné v jejich skupině.“⁶ V důsledku toho poté některé děti cítí potřebu „narušitele“ a jeho odchylky trestat, přičemž jako formu potrestání, používají právě šikanu.

1.1.1 DRUHY ŠIKANY

- Fyzická agrese – fyzické násilí a ponižování (bití, tahání za vlasy, kopání, házení předměty po obětech, pálení, řezání ...)
- Psychické ponižování, vydírání a zastrašování (nadávky, vyhrožování, posmívání se, zastrašování ...)
- Destruktivní aktivity zaměřené na majetek oběti (braní a ničení věcí, trhání sešitů, polížení oblečení, ničení majetku oběti ...)
- Násilné a manipulativní příkazy (nucení oběti k nepříjemným úkolům např. psaní domácích úkolů agresorovi, dávat peníze, či svačiny, svlékat se, jíst různé věci, olizovat boty ...)
- Kyberšikana (nahrávání různých videí a následné umístění na sociální síť, focení či nahrávání při ponižujících situacích, vyhrožování přes telefon, SMS zprávy, emaily, internet ...)

⁵ JANOŠOVÁ, P. , KOLLEROVÁ L., ZÁBRODSKÁ K., KRESSA J. a DĚDOVÁ M. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016, s. 47. ISBN 978-80-247-2992-3.

⁶ JANOŠOVÁ, P. a kol., cit. dílo s. 48.

1.1.2 STÁDIA ŠIKANY

Šikana, podobně jako jiné neléčené onemocnění, má tendenci se stupňovat, zhoršovat a vygradovat až do extrémního stádia, které může skončit i s fatálními následky. „*Šikana jako proces onemocnění vztahů lze popsat pomocí etap – stádií. Selhávání imunitního systému skupiny se projevuje prvotními příznaky, následně onemocnění propuká plnou silou – proces se vyvíjí. Z hlediska vztahů lze popsat genezi šikany od prvotních příznaků až po vyvrcholení patologických procesů takto.*“:⁷

1. Stupeň – zrod ostrakismu

Ostrakismus je typický tím, že skupina dětí si zvolí tzv. černou ovci třídy, nebo chceme – li outsidera, kterému začnou dělat různé „drobné“ legrácky, začnou vůči němu vyvíjet nepřiměřený psychický nátlak, který vede až k psychickému násilí. Dotyčná osoba se dostává na okraj školní společnosti, protože ho ostatní od sebe odhání, nebaví se s ním, vyčleňují ho, pomlouvají ho a zesměšňují, vymýšlí vůči němu různé intriky a nepřiměřené „vtípky“. „*Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.*“⁸

2. Stupeň – fyzická agrese a přitvrzování manipulace

Tento stupeň šikany přichází v momentě, kdy agresori vycítí svoji moc. Oběti se v tomto případě stává již ostrakizovaný jedinec, který agresorům slouží jako kompenzační prostředek k tomu, vybití si své problémy, stres, nebo jen špatnou náladu. „*Tedy se manipulace přitvrzuje a objevuje se z prvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.*“⁹ V tento moment se může ve skupině začít objevovat fyzické násilí ve formě bití, zesměšňování, nebo vyhrožování. Oběť se proto začne cítit silně ohrožená, deprimovaná a může se u ní vyskytnout i strach chodit do školy.

⁷ POKORNÝ V., TELCOVÁ J. a TOMKO A.. *Prevence sociálně patologických jevů: manuál praxe*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2001. ISBN 80-86568-00-8

⁸ KOLÁŘ, M. *Skrýlý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997, s. 31-32. ISBN 80-7178-123-1.

⁹ KOLÁŘ, M. cit. dílo, s. 32 – 33.

3. Stupeň – klíčový moment – vytvoření jádra

Pokud se ani do této chvíle se situací ve třídě nic neudělá, začne se vytvářet tzv. úderné jádro. To je tvořeno ze skupinky agresorů, kteří spolu začnou systematicky spolupracovat a šikanovat „nejvhodnější“ oběti. Nejvhodnější obětí je v tomto případě taková oběť, která byla již v minulosti ostrakizovaným jedincem. Oběť velmi často v tomto případě nemá oporu v žádném ze svých zbývajících spolužáků, jelikož se jeho okolí bojí, aby se též nestalo terčem útoku. Velmi často můžeme oběť spatřit v blízkosti některého z pedagogů, jelikož jen tam, může oběť očekávat zastání v případě útoku na jeho osobu.

4. Stupeň – většina přijímá normy agresorů

V této fázi se ataky agresorů stávají jakousi normou, neboli nepsaným zákonem, kterému se jen málokdo dokáže postavit. Následkem toho se celá skupina razantně změní a „vládu“ nad všemi přebírá určený vůdce. *„Je to něco podobného, jako když virus přemůže buňku a plně ji ovládne. Buňka zůstává navenek zachována, avšak místo, aby fungováním organismus podporovala, zevnitř ho rozkládá.“*¹⁰

V tento moment se i jinak, hodní, slušní a mírní žáci začínají chovat jako ostatní a začnou být k určené oběti stejně tak krutí a nelítostní. Při ubližování jejich oběti zažívají všichni uspokojení a radost, bez ohledu na jakékoli výčitky či svědomí.

5. Stupeň – totalita neboli dokonalá šikana

Tento stupeň šikany je nejhorší a nejtěžší. V mnoha případech neřešitelný. Skupina je v tomto případě rozdělena na tzv. dva tábory, kdy jeden z táborů má veškerou moc a práva, zatímco druhý tábor je naprosto bez práv a slouží jako otrokářská spodina. *„Nezřídka je vztah mezi nimi více či méně vystižen “originálními“ termíny do různé hloubky rozpracované ideologie. Agresoři sami*

¹⁰ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997, s. 36. ISBN 80-7178-123-1.

sebe označují za nadlidi, krále, velkoknížata, ministry, kingy, mazáky... a své oběti za podlidi, poddané, nevolníky, hulibrka, bažanty.“¹¹ Bohužel zde nelze hovořit jen o terminologii názvosloví, ale jde převážně o to, poukázat na to, jak agresoři s oběťmi jednají a nakládají. Agresoři na svých obětech využívají naprosto všechno, co je využitelné. „*Od materiálních věcí (peněz a osobních věcí), po jejich tělo, city, rozumové schopnosti, školní znalosti apod.*“¹² Řešení již takto „rozjeté“ šikany je skutečně velmi obtížné, až nereálné a jediným východiskem je, rozpuštění celé skupiny - kolektivu.

Znalost těchto 5 stupňů stádia šikany je velice důležitá, jak pro rodiče, pedagogické pracovníky, terapeuty, tak i pro obyčejné lidi. Je to z důvodu toho, že předpokladem pro správné a efektivní léčení šikany je porozumění celého mechanismu přeměny skupiny, z její zdravé formy v nemocnou. „*Jednotlivé stupně (stádia) šikanování totiž vyžadují odlišné způsoby zásahů. Znalost vnitřního vývoje šikanování umožňuje respektovat stupně obtížnosti léčby a diferencovat pomoc, resp. volit vhodné diagnostické metody a odpovídající terapeutické postupy.*“¹³ Pokud bychom se snažili vyřešit šikanu ve třídě bez jakékoli přípravy, či znalostí minimálně tohoto rozdělení, mohli bychom zvolit špatnou formu pomoci a nevhodnou komunikaci s žáky, čímž bychom mohli nadělat více škody, nežli užitku a třídě naopak více ublížit.

¹¹ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997, s. 36 -37. ISBN 80-7178-123-1.

¹² KOLÁŘ, M., cit. dílo, s. 36 - 37

¹³ BENDL, S. *Prevence šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003, s. 33. ISBN 80-86642-08-9.

1.1.3 ŠIKANÁ Z POHLEDU PRÁVNÍHO VĚDOMÍ

I přesto, že mluvíme o šikaně ve škole, neznamená to, že děti, jen proto, že jsou děti, nemohou být potrestány. Pravdou je, že zákon říká, že k tomu, aby byl pachatel jakkoli potrestán, je třeba, aby dosáhl určitého věku. U nás v České republice se za mladistvého považuje osoba mezi 15. – 18. rokem. Avšak plná trestní odpovědnost se týká osob starších 18 let.

„Šikana bývá nejčastěji postihovaná podle ustanovení trestního zákona, neboť v souvislosti s ní nejčastěji dochází k páchaní trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti.“¹⁴ Právě lidská svoboda a důstojnost, je ukotvena v Listině základních práv a svobod, která je platná již od roku 1992. Listina základních práv a svobod je součástí ústavního pořádku České republiky, který představuje souhrn ústavních zákonů. Tedy, pokud někdo úmyslně narušuje lidská práva, či svobodu, porušuje zákon a dopouští se trestného činu, který se později odvíjí od jeho skutkové podstaty. S tím samozřejmě souvisí i Úmluva o právech dítěte, která je zaměřená přímo na děti a nezletilé a zaručuje jim bezpečný pobyt bez poškození zdraví a ohrožení života ve všech pedagogických zařízeních. To znamená, že šikana ve škole hrubě porušuje jak Listinu základních práv a svobod, tak i Úmluvu o právech dítěte. Takové porušování lze ukázat na mnou zvolených 3 příkladech.:

- Pokud pachatel násilně odebírá své oběti její majetek, dopouští se pachatel trestného činu **loupeže**.
- Pokud oběť pachatele bude pod vlivem násilí, či pohrůzkou donucena k nějakým úkonům, jedná se o trestný čin **vydírání**.
- To samé bychom si mohli ukázat i v případě, že pachatel svoji oběť zamyká v nějaké místnosti, různě jí svazuje, či jí nutí někde zůstat a zakazuje jí opustit

¹⁴ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997, s. 120. ISBN 80-7178-123-1.

- Trestný čin, který je spáchán mladistvým, se nazývá provinění

dané místo, dopouští se onen pachatel trestného činu **omezování osobní svobody**.

Trestní sazba, druh a výše trestu se vždy odvíjí od toho, jaký druh trestného činu byl spáchán. Pokud budeme hovořit o tom, že trestný čin byl spáchán mladistvým, nenazýváme to trestným činem, ale „proviněním“. „*V případě mladistvých, tedy osob starších 15, ale mladších 18 let, lze uložit pouze některé druhy trestu, a to trest odnětí svobody, trest obecně prospěšných prací, propadnutí věci, vyhoštění, a je – li výdělečně činný, tak i peněžitý trest.*“¹⁵ U provinění, se mladistvým vždy ukládá poloviční sazba trestu odnětí svobody, avšak max. 10 let odnětí svobody za zvlášť závažné provinění, za které by jinak byl uložený výjimečný trest.

Šikana se z hlediska práva velice těžko hodnotí a trestá. Její přesná definice není uvedena ani v našem právním řádu. „*Nicméně na potřebu komplexního řešení šikany reagovalo Ministerstvo školství, které vymezilo problematiku šikany v metodickém pokynu MŠMT č. 28 275/2000-22.*“¹⁶ K šikaně je přistupováno vždy individuálně s ohledem na věk aktérů, druh násilí, způsob násilí apod.

¹⁵ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997, s. 123. ISBN 80-7178-123-1.

¹⁶ŠÍP, M. a JELÍNKOVÁ R. Šikana z právního hlediska [online]. In: . V Táboře, 2002 [cit. 2018-01-08]. Dostupné z: http://www.sikana.org/clanky_soubory/sikana.html

1.2 ZÁŠKOLÁCTVÍ

Dalším důsledkem negativních jevů společnosti, který se objevuje na ZŠ, je také záškoláctví. Záškoláctví lze chápat, jako projev asociálního chování dětí a mladistvých. Lze o něm hovořit v momentě, „*když se žák z vlastní vůle, bez vědomí rodičů vyhýbá pobytu ve škole.*“¹⁷ Záškoláctví je tedy jinými slovy úmyslné zameškávání povinného školního vyučování. Často může souviset se špatným prospěchem, nebo nízkou úspěšností dítěte, ve škole. Ovšem nelze vyloučit i jiné důvody, proč se dítě úmyslně vyhýbá školní docházce.

1.2.1 ZÁKLADNÍ PŘÍČINY ZÁŠKOLÁCTVÍ

- Negativní vztah ke škole
Např. šikana, trest za nesplnění očekávaného výkonu učitelem / rodiči, vysoké požadavky školních povinností, nadprůměrná inteligence a znalosti dítěte – dítě se ve škole nudí, nepřípravenost na výuku, strach z neúspěchu při zkoušce, nedostatek kamarádů, problémy s učitelem, ...
- Vliv rodinného prostředí
Např. dysfunkční vztahy v rodině, nezáměr rodičů, vysoké nároky rodičů vůči dítěti, příliš nízké nároky rodičů vůči dítěti – dítěti připadá škola zbytečná, rodič jako vzor – pokud rodiče nemají školu, lhostejnost ze strany rodičů, špatný styl výchovy, chudoba, nezdravý styl – alkohol, drogy, prostituce v prostředí dítěte.
- Trávení volného času
Např. zahálčivý způsob života, špatně zvolená parta kamarádů a její vliv na daného jedince, starší kamarádi, kteří již do školy nechodí, užívání návykových látek, obstarávání návykových látek a peněz nelegálním způsobem, žádná smysluplná aktivita – př. Sport / zájmový kroužek, ...

¹⁷Portál prevence rizikového chování: centrum sociálních služeb Praha - Pražské centrum primární prevence [online]. [cit. 2018-01-08]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/zaskolactvi>

1.2.2 FORMY ZÁŠKOLÁCTVÍ

1. Impulsivní – Dítě neplánuje, že nepůjde do školy, nebo že by ze školy mělo odejít dřív, ovšem z nějakého důvodu se tak rozhodne a do školy nakonec nedorazí.

2. Plánované – Dítě si předem plánuje dřívější odchod ze školy, nebo nepřítomnost ve škole pod různými záminkami. Během plánování se snaží zařídít i alibi před rodiči a omluvenku.

Při zjištění a hodnocení záškoláctví, je vždy důležité zjistit, co k tomuto jednání dítě vedlo, aby se dalo předejít případné recidivě jeho chování. „*Opakované a plánované záškoláctví bývá signálem odlišnosti socializačního vývoje, určitého postoje k autoritě a normě povinnosti, kterou dítě není ochotné či schopné akceptovat.*“¹⁸

Danuše Heřmánská ve své knize Psychologická analýza dětské predelikvence uvádí, že záškoláctví je relativně častým projevem. V České základní škole představovalo 19,2% všech přestupků. S tím samozřejmě bývá spojené i nerespektování autority učitele, povinností a pravidel školy, četnost těchto projevů dosahovala 35,4%.¹⁹ Z Čehož lze usoudit, že záškoláctví je sice rozšířené, ale z daleka to není takový problém, který by měl být těžce řešitelný.

¹⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. Praha: Portál, 2008, s. 724. ISBN 978-80-7367-414-4.

¹⁹ HEŘMÁNSKÁ, D. *Psychologická analýza dětské predelikvence*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1994, s. 95. ISBN 80-7041-097-3.

1.3 NÁVYKOVÉ LÁTKY

Drogy a jiné návykové látky bohužel také neodmyslitelně patří mezi negativní jevy společnosti, které se odráží na životech dnešních dětí na základních školách. Bohužel je doba taková, kdy obstarání si návykových látek, není pro děti nic obtížného. Cigarety, alkohol i jiné nelegální drogy jsou v dnešní době na „každém rohu“ a děti mají tendenci experimentovat a „ochutnávat“ něco nového, čímž se v jejich očích lze „více“ přiblížit dospělým.

Ovšem zde zůstává otázka ... Jsou děti dostatečně informovány o negativních účincích a nebezpečnosti takových látek? Vědí, jak vhodně lze drogy odmítnout? Jsou si vědomi, jaká rizika jim hrozí? Pokud ano, proč to dělají? Na tyto otázky si zkusíme odpovědět v této kapitole, kde se blíže popíše, co to vlastně drogy a jiné návykové látky jsou, proč je děti zkoušejí a také, jak lze děti naučit říkat „ne“. V následující kapitole se zároveň seznámíme s prací preventisty na škole, kde se blíže popisuje jeho činnost a metody práce.

1.3.1 POJEM DROGA A JEJÍ CHARAKTERISTIKY

Každý z nás si pod pojmem „droga“ vybaví jinou definici a má jinou představu o tom jak taková droga může vlastně vypadat. Droga může být něco, co mě naplňuje, může to být něco, co mě udělá šťastným, také to může být něco, co mi zlepší pohled na svět, nebo to naopak pro někoho může být „tichý zabiják“ společenského života a zdraví... je mnoho variant, jak si lze drogu vysvětlit, ale pokud bychom se na to měli podívat z odborného hlediska, tak drogou je: *„Jakákoli syntetická nebo přírodní látka, která po aplikaci do živého organismu (našeho těla) mění alespoň jednu nebo více psychických (např. halucinace) nebo tělesných (např. nadměrná potence) funkcí.“*²⁰ Bohužel se tělo při nadměrném užívání drog, stává velice rychle závislé a vyžaduje opakované užití

²⁰ ŠPALEKOVÁ, M. *Nástrahy dnešní doby: Materiály pro výchovné poradce a metodiky prevence na ZŠ a SŠ*. Praha: Dr. Josefa Raabe, 2011, s. 4. ISBN 978-80-87553-22-0.

drogy. Těto fázi se říká „fyzická, či psychická závislost“, ke které neodmyslitelně patří tzv. abstinenční syndrom, který nastává v momentě, kdy tělo nemá přísun látky - drogy, kterou potřebuje.

1.3.2 DĚLENÍ DROG, SE KTERÝMI SE DĚTI MOHOU SETKAT VE ŠKOLE²¹

- Podle společenské přijatelnosti - legální a nelegální

V každé zemi je společenská přijatelnost návykových látek různá. U někoho jsou některé drogy legální, jiné nelegální. U nás v české republice lze do legálních drog zařadit např. alkohol, tabákové výrobky, kofein, legálně dostupné léky – psychofarmaka, či léky, které ovlivňují spánek. Jako nelegální drogy u nás v České republice považujeme všechny ostatní návykové látky (př. Heroin, Pervitin, Kokain, Opium, LSD, Marihuana, Extáze apod.) Je ovšem velice důležité upozornit na to, že slovo „legální“ neznamena bezpečné. I všechny legálně zařazené drogy, mohou být pro uživatele velice nebezpečné, zvláště při zkonsumování většího množství!

- Podle způsobu přípravy - přírodní a syntetické

Do kategorie řazení drog, dle jejich způsobu přípravy, patří drogy syntetické a přírodní. Charakteristika těchto dvou forem je velice jednoduchá. Drogy, kterým stačí pro své účinky pouhá příroda, tedy voda, slunce a půda, jsou drogy přírodní. Např. Marihuana, Hašiš, Opium. Naopak drogy, ke kterým je potřeba laboratoř, zkušenosti, „varna“ a několik dalších chemických látek, nazýváme drogy syntetické. Mezi ně lze zařadit např. Pervitin, Heroin, Kokain, Extáze...

²¹ ŠPALEKOVÁ, M. *Nástrahy dnešní doby: Materiály pro výchovné poradce a metodiky prevence na ZŠ a SŠ*. Praha: Dr. Josefa Raabe, 2011, s. 4. ISBN 978-80-87553-22-0.

- Podle účinku - analgetika, stimulanty a halucinogeny

Drogy, které lze rozřadit podle jejich účinku, rozlišujeme podle toho, jak velký vliv mají na naše vnímání a chování. Drogy, které do této skupiny lze zařadit nazýváme „stimulanty“, nebo také „stimulační drogy“ mohou být např. Kokain, Pervitin, Extáze, Crack. Tyto drogy mají tzv. povzbuzující účinky. Právě kvůli těmto účinkům je uživatelé konzumují převážně na takových místech, jako je např. techno party, diskotéka, koncerty apod. Další drogy, které můžeme zařadit do této skupiny z důvodu jejich účinku, jsou halucinogeny. Do této kategorie patří LSD, Lysohlávky, nebo třeba také Durman. Jejich účinky vážně ovlivňují myšlení a vnímání času a prostoru. Také mohou v uživatelích vyvolat náhlou změnu nálady, nebo halucinace. Právě pro své účinky jsou pro uživatele velice nebezpečné (časté pády z oken, sebevraždy, sebepoškozování, bezvědomí aj.) Poslední kategorií, která spadá do skupiny tohoto dělení, jsou analgetika. Analgetika jsou víceméně všechny léky, které jsou na lékařský předpis. Právě z důvodů, že jsou silné (př. proti bolestem) velice rychle si na ně uživatel dokáže vytvořit závislost. Analgetika jsou např. Kodein, Morfin, Opium, Heroin, ale také léky, které uživatelé často zneužívají jako drogy např. Rohypnol, Diazepam, Diolan, nebo Nitrazepam.

Někdo může znát **dělení drog podle rizika vzniku závislosti:**

- Měkké drogy – př. tabákové výrobky, kofein, alkohol
- Tvrdé drogy – př. heroin, kokain, pervitin

Pokud bychom si měli uvést nejčastěji užívané nelegální drogy u nás v České republice, byli by to z velké pravděpodobnosti právě marihuana, extáze, pervitin a heroin. Mezi rozšířené legální drogy v České republice, jak už bylo psáno v předešlé kapitole, neodmyslitelně spadá alkohol a tabákové, či konopné výrobky. *„Samostatná hierarchie oblíbenosti drog se mění podle řady okolností. Například před dvaceti lety byla situace u nás zcela jiná – společenské změny v naší zemi, ale i v celém světě, se na tom nepochybně podílely. Rovněž změny v osobnosti mladých lidí, struktuře rodiny a životních jistotách a perspektivách hrají svou roli. Ze strany nabídky oblíbenosti drogy určují její účinky,*

*dostupnost a její „kultura a image“.*²² Dostupnost a kulturu lze ukázat na popularitě drog v České republice a v zahraničí. Např. v Americe je velice populární kokain, ovšem u nás už mezi tak populární drogy nespadá, z důvodu finanční náročnosti. Je tedy

zřejmé, že děti základních škol se dostanou spíše k drogám, které jim jsou finančně více přístupné.

TABULKA č. 1 - Průměrné a nejčastěji udávané (modus) ceny drog v lednu 2007-2015, v Kč

Rok	Marihuana (g)		Hašiš (g)		Extáze (tbl.)		Pervitin (g)		Heroin (g)		Kokain (g)	
	Průměr	Modus	Průměr	Modus	Průměr	Modus	Průměr	Modus	Průměr	Modus	Průměr	Modus
2007	180	100	260	200	210	200	1 130	1 000	1 100	1 000	2 060	2 000
2008	180	200	240	250	220	200	1 130	1 000	1 080	1 000	2 000	2 000
2009	210	250	270	300	220	250	1 290	1 000	1 280	1 000	1 920	2 500
2010	200	250	220	250	200	250	1 290	1 000	1 280	1 000	2 000	2 000
2011	190	200	220	-	150	150	1 290	1 000	1 080	1 000	2 210	2 000
2012	190	200	200	-	250	-	1 220	1 000	1 080	1 000	1 750	1 500
2013	180	200	170	-	210	200	1 290	1 000	1 110	1 000	1 620	2 000
2014	190	200	170	-	230	200	1 270	1 000	1 040	1 000	1 980	2 000
2015	180	200	-	-	190	200	1 190	1 000	1 050	1 000	2 110	2 000

Zdroj: Mravčík et al. (2015b), Národní protidrogová centrála SKPV Policie ČR (2016a)

Na tabulce, lze vidět, jak se ceny drog pohybují a jak se některé z nich stále více zpřístupňují dnešním generacím. Právě snížení cen Marihuany, Hašiše a Extáze, která je mimo jiné i velice populární právě na tanečních zábavách, nás může vést k odůvodnění, proč stále více nezletilých dětí experimentuje zrovna s těmito látkami.

²² HAJNÝ, M. *O rodičích, dětech a drogách*. Praha: Grapa, 2001, s. 17. ISBN 80-247-0135-9.

1.3.3 PŘÍČINY UŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK U DĚTÍ ŠKOLNÍHO VĚKU A MLÁDEŽE

Důvodů, proč dítě (školního věku), nebo mladistvý, zkusí užít drogu, či ji dokonce již pravidelně užívá, je skutečně mnoho. Ovšem vždy je velice důležité, co nejrychleji zjistit skutečnou příčinu, proč tomu tak je. Jen tak, lze efektivně působit na dítě a odvrátit tento problém.

Nejčastější příčiny užívání drog u dětí a mladistvých:

- Biologický předpoklad – Pokud má dítě, alespoň jednoho z rodičů závislého na nějaké látce, zvyšuje se pravděpodobnost ke genetickým předpokladům.
- Tlak okolí, či vliv skupiny vrstevníků – Jde o pocit a touhu, někam patřit a být součástí skupiny, mít kamarády a mít s kým trávit volný čas. Bohužel právě touha někam patřit, je onen problém, díky kterému mnoho dětí začne dělat to samé, co jeho vrstevníci v partě. Mnoho dětí se domnívá, že pokud se budou lišit od ostatních, budou ostatními odstrčeny a vyloučeny z kolektivu.
- Přebírání vzorců, názorů a postojů rodičů – Již od pradávna je známo, že se děti snaží napodobovat své rodiče a být jako oni. Právě rodiče, jsou pro děti určitým vzorem. Tzn. že, „*podle toho, jaký mají rodiče postoj k drogám, chovají se i jejich děti venku. Dělají to, co vidí u svých rodičů.*“²³ Velice často jsou děti svědky rodinných oslav, kde se konzumuje alkohol, cigarety, popřípadě i něco jiného. Někdy mohou děti dokonce i vidět, jak dospělí / rodiče řídí motorové vozidlo pod vlivem návykové látky. Není tedy nic zvláštního, když si dítě myslí, že je to takhle v pořádku a proto se tak začne chovat i ono samo. Tedy, začne také zkoušet a užívat návykové látky.

²³ ŠPALEKOVÁ, M. *Nástrahy dnešní doby: Materiály pro výchovné poradce a metodiky prevence na ZŠ a SŠ*. Praha: Dr. Josefa Raabe, 2011, s. 9. ISBN 978-80-87553-22-0.

- Životní krize, nebo snaha utéct od problémů – I děti mají své problémy, trápení a bolesti, které je sužují a brání jim žít spokojené dětství, či dospívání. Snad každé dítě, alespoň jednou (ať už od rodičů, dospělých, nebo z televize, ...) slyšelo, podobnou větu, jako např. „piju na žal“, „dneska se musím ožrat a zapomenout na tu hrůzu, co se mi dnes stala“, „Po jointu mi bude zase krásně“, „Musím si dát cigáro, dneska je toho na mě nějak moc“ apod. Co mají potom dělat děti, když se sami ocitnou v krizi a neví kudy kam? No odpověď je jednoduchá... Pokusí se s tím vyrovnat pomocí drog, nebo alkoholu, stejně tak, jako to dělá velké množství dospělých.
- Touha po euforii a pocitu štěstí – Snad každý na tomto světě touží být šťastný a cítit se v pohodě a bez starostí. Bohužel ne každý, může říci, že to zažívá. Tím nejjednodušším způsobem, zoufalých lidí je sáhnout po droze a přivodit si své štěstí a euforii, alespoň umělým způsobem.
- Zvědavost a nuda – „*Pro období dospívání je zvědavost a nuda typická. Bez těchto dvou komponentů by se dospívající nemohli stát dospělými. Bez nich by se nikdy nenaučili chodit, psát, číst, či poznávat, jak funguje svět.*“²⁴ Do tohoto světa bohužel patří i ty špatné věci – návykové látky, ke kterým právě zvědavost a nuda děti přivádí.

1.3.4 PŘÍZNAKY UŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK

- Náhlé změny nálad – U dítěte které bylo jindy poklidné, vyrovnané a usměvavé mohou najednou nastat afektivní způsoby jednání, nevysvětlitelné záchvaty pláče, nebo naopak smíchu, či vzteku.
- Lhaní, tajnosti – Dítě, které se vždy svěřovalo s každou maličkostí a vždy vyprávělo své zážitky, najednou přestane mít zájem cokoli o sobě a svých

²⁴ ŠPALEKOVÁ, Mgr. Marta. *Nástrahy dnešní doby: Materiály pro výchovné poradce a metodiky prevence na ZŠ a SŠ*. Praha: Dr. Josefa Raabe, 2011, s. 10. ISBN 978-80-87553-22-0.

zážitcích vyprávět, začne se zamykat ve svém pokoji, vymýšlí si různé důvody proč..., vadí mu přítomnost dospělého v pokoji apod.

- Únava – Nevysvětlitelná únava dítěte, aniž by mělo fyzickou, či psychickou zátěž, nebo i přesto, že má vhodný režim spánku.
- Ztráta peněz – krádeže doma i ve škole, vysoké výdaje dítěte – Dítě podezřele moc utrácí svojí hotovost, aniž by dokázalo vysvětlit, za co peníze utratilo. Přestává mu stačit příjem, který doposud mělo a potřebuje si sehnat větší obnos peněz. Právě tato potřeba ho může vést až ke krádeži peněz rodičům, kterou následně popírá.
- Změna dosavadních přátel – Dítě se seznámí s novým kolektivem / novou partou a své dosavadní přátele úplně odsune od sebe. Přestane své dosavadní kamarády kontaktovat, stýkat se s nimi a zajímat se o ně.
- Zanedbávání zevnějšku, změna image – Nevadí mu, že má akné, mastné vlasy, nebo roztrhané kalhoty. Z důvodu častého posedávání venku volí spíše tmavé barvy oblečení. Peníze potřebuje investovat jinam, než do sebe, proto se se svým zevnějškem spokojí.
- Nezdravý vzhled – začervenalý nos, rozšířené / zúžené zorničky, špatná pleť
- Ztráta zájmů o své dosavadní koníčky – sport, tanec, apod. – Zájmy dítěte jdou při užívání návykových látek zcela stranou. Dítě na to nemá náladu, ani energii. Přestává ho bavit to, co dříve milovalo. Nyní jsou jeho jediným zájmem kamarádi a popř. návyková látka.
- Časté přespávání u „kamarádů“ - Dítě má potřebu spát jinde, než doma. Může to být zapříčiněné i potřebou mít svůj čas a soukromí. Příliš časté „přespávání“ u kamarádů může být pouhou záminkou k tomu, jak jít někam, kam by ho rodiče za normálních okolností nechtěli pustit.
- Pozdní příchody domů – Dítě se domů se vrací v pozdějším čase, než na jakém bylo dohodnuté s rodiči, aniž by měl adekvátní vysvětlení.

- Zhoršený prospěch ve škole – Přestává se projevovat zájem o výuku a vyučovací látku. Během výuky může být dítě roztěkané a nepozorné. Právě to může mít za následek zhoršený prospěch ve škole, nebo úplnou absenci ve škole.
- Impulsivní, až agresivní jednání – Dítě je podrážděné, jedná neadekvátně k určitým podnětům. Mnoho věcí ho z nepochopitelných důvodů rozcílí. Jeho chování se může projevovat i pohrdáním, či odmítáním rodičům, s afektivním výbuchem vzteku, jako reakce na nějaký příkaz rodičů.

1.3.5 ZÁKLADNÍ PREVENCE PŘI PODEZŘENÍ NA UŽÍVÁNÍ NÁVYKOVÝCH LÁTEK, Z POHLEDU PREVENTISTY

Nejspíše každého z nás, alespoň jednou, napadla otázka, co bychom vlastně měli dělat, kdybychom začali mít podezření na užívání návykových látek u dítěte. Je lepší radikálně zakročit? Lze vzniklou situaci vyřešit vlastními silami? Jak si správně o tom s dítětem promluvit? Je mnoho otázek, které člověka, v tomto případě rodiče, nebo učitele žáka napadnou, při podezření na užívání návykových látek. Ale jak to vlastně tedy má správně být? Zde uvedu několik typů a rad, co dělat při podezření na užívání drog.

- Nejdůležitějším a vlastně i prvním krokem je si zjistit, o jaký druh drog se jedná. Následně je potřeba, si o těchto drogách zjistit co nejvíce informací.
- *„Pokud jde o skupinu dětí, spojte se s jejich rodiči.“²⁵*
- Pokud zjistíte, že má dítě problémy ve škole, ať už s nějakými spolužáky, či s určitým učitelem, neváhejte a sejděte se s ním, ať víte, o jaký problém se jedná a jak vy sami můžete dítěti s tímto problémem pomoci.
- Vždy si s dítětem povídejte a ukažte mu, že vám může důvěřovat. Pokud zjistíte nějakou nepříjemnou situaci, nejdříve to zkuste probrat i s rodinou – manželem / manželkou.
- *„Experimentování dítěte s rizikovými situacemi může být signálem o tom, že se cítí špatně, nebo neumí na své problémy jinak upozornit – uvažujte o tom, zda se v současné době neprojeví i další problémy v rodině, které by se ho mohly dotýkat.“²⁶*
- Nereagujte ihned, vaše reakce by mohla být nepřiměřená a mohla by celou situaci ještě zhoršit. Proto si dejte určitý čas na zvážení všech okolností a promyslete si, jak nejlépe tento problém začít řešit.
- Pokud zjistíte, že je to s dítětem opravdu vážné, vždy je lepší vyhledat co nejdříve odborníka, který se touto problematikou zabývá.

²⁵ HAJNÝ, M. *O rodičích, dětech a drogách*. Praha: Grada, 2001, s. 96. ISBN 80-247-0135-9.

²⁶ HAJNÝ, M. cit. dílo, s. 96.

- Komunikujte s dítětem a snažte se s ním domluvit na jasných pravidlech a kompromisech, které budou dodržovány!

1.3.6 JAK LZE DĚTI NAUČIT, ŘÍKAT „NE“

Zřejmě každý dospělý člověk, v tomto případě hlavně učitelé a rodiče, neradi vidí děti s cigaretou, lahví alkoholu, či jinou drogou v ruce. Ovšem jak proti tomu bojovat a jak zabránit takové situaci? Blíže se o boji proti užívání návykových látek, budu věnovat v další kapitole, ale nyní zde uvedu několik variant, jak lze slušně odmítnout, a tím třeba i zabránit situaci, kdy uvidíme dítě s návykovou látkou v ruce.

Je velice jednoduché dítěti později vyčítat, proč něco neodmítlo a proč to zkusilo. Však na slovu „ne“ přeci nic není! Ovšem skutečnost je zcela jiná. Hlavně v pubertálním období je velice těžké před ostatními vrstevníky něco odmítnout a tím se od nich nějak lišit. Dítě v tento okamžik může mít strach, že se mu budou ostatní smát, že u nich bude považován za tzv. „sraba“ a nebudou se s ním chtít nadále bavit. Je tedy nezbytné, aby se dětem vysvětlilo, proč se nemají bát odmítnout a jak lze reagovat v situaci, kdy jim jiní nabízí něco, co jim není příjemné a co nechťejí.

Nyní zde uvedu *několik způsobů odmítání*:²⁷

- Ignorování nabídky – Dítě může dělat, že nabídku neslyšelo a že tedy ani neví, že mu bylo něco nabízeno. Nemusí tedy ani nic říkat, je jen důležité, aby minimalizovalo oční kontakt a urychleně zvětšilo vzdálenost od nabízejícího.
- Odmítnutí gestem – Tento způsob je velice podobný ignorování nabídky, avšak při tomto způsobu, dítě předvede odmítavé gesto (zavrtění hlavou „ne“, nebo odmítne pomocí gesta ruky), popřípadě se sebere a odejde – jasné gesto k pochopení, že je dotyčnému situace nepříjemná.

²⁷ Způsoby odmítnutí jsou čerpány z knihy - NEŠPOR, Karel. *O drogách, alkoholu, kouření: a lepších věcech*. Praha: Portál, 1995, s. 75. ISBN 80-7178-086-3.

- Jasně „Ne!“ nebo o něco zdvořilejší „Nechci“ – „*K základním právům patří určité věci odmítnout, aniž byste vysvětlovali. Hlavně ve formě „nechci“ používají mladí lidé tento způsob velmi často*“²⁸ Není žádná ostuda, když dítě na rovinu řekne, že něco nechce.
Naopak může tímto projevem ukázat, že ví, a stojí si za tím, co chce, což naopak u nabízejícího může vzbudit respekt k dotyčnému jedinci.
- Odmítnutí s vysvětlením – Zde dítě odmítá danou věc (-cigaretu, alkohol), ovšem neodmítá nabízejícího. Takže není nic špatného na tom, když s přátelským tónem hlasu dítě odmítne větou „Ne děkuji, nedělá mi to dobře.“
- Nabídnutí lepší možnosti – Když chce jedinec s dotyčnými trávit čas, ale nechce dělat určitou činnost, lze odmítnout s tím, že navrhne něco, co by byl ochotný dělat. Např. „Hele mě se moc do té hospody nechce, nechcete jít raději do parku?“
- Odmítnutí protiútokem - Takové odmítnutí by měl dotyčný volit v momentě, kdy ho někdo uráží, „hecuje“, útočí na jeho sebevědomí, či charakter. Jedinec by v tomto případě měl zaujmout pozici, kdy nedá najevo svůj strach, naváže přímý oční kontakt s dotyčným a pevným / rázným hlasem mu řekne „Dělej, si co chceš, ale já to dělat nebudu!“ nebo „Vykuř si to sám, já nekouřím!“
- Odmítnutí jednou provždy – Tímto způsobem odmítnutí se dítě může vyvarovat i budoucímu nabízení. Např.: „Jsem abstinent.“, „Já nekouřím.“
- Odmítnutí jako pomoc – Dítě může odmítnout nabízenou látku s tím, že samo pronese nějaké věty, jako argument pro své odmítnutí, ale zároveň jako pokus o vysvětlení, proč není dobré ani to, že to onen dotyčný užívá. „Nechci, je to svinstvo a ty bys s tím taky měl přestat, ničí tě to.“ Nebo „Nechci, a ty taky zkus přestat, dokud je ještě čas, pak už to nebude tak snadné.“

²⁸ NEŠPOR, K. *O drogách, alkoholu, kouření: a lepších věcech*. Praha: Portál, 1995, s. 75. ISBN 80-7178-086-3.

Je důležité dětem vysvětlit, že není ostudou odmítnout a být sám sebou. Důležité je, aby se cítily dobře a dělali věci proto, že to oni sami chtějí, nikoli proto, že to chce někdo jiný. Existuje mnoho variant, jak lze někoho, nebo něco odmítnout, ale je nezbytné mít na paměti, že také tónina hlasu a zvolený způsob, jim může pomoci z nepříjemné situace lehčeji „vyplout“ a nebát se případných následků.

2 POSTAVENÍ PREVENTISTY NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH

„Preventista“ na základních školách, se odborně nazývá „metodik prevence“, který společně s výchovným poradcem a speciálním pedagogem působí na školách jako poskytovatel poradenských služeb.

2.1 ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE A JEHO POSLÁNÍ

„Školní metodik prevence vykonává činnosti metodické, koordinační, informační a poradenské.“²⁹ O všech těchto činnostech je povinen vést písemnou dokumentaci a náležitou administrativu. Cílem, nebo, chceme-li, posláním školního metodika prevence, je vytvořit pozitivní atmosféru na školách a přispět tak ke zdravějšímu vývoji žáků.

1. Metodická a koordinační činnost – např. kontaktování odborných pracovšť, realizování preventivních programů, participace v péči při výskytu negativních jevů, shromažďování odborných zpráv, ...
2. Informační činnost – např. zajišťování a předávání nových odborných informací o prevenci negativních jevů, prezentování výsledků preventivní práce na školách, ...
3. Poradenská činnost – např. spolupráce s třídními učiteli a rodiči při zachycení negativních jevů na škole, připravování vhodných podmínek pro integraci žáků se specifickými problémy a potřebami, ...

²⁹ Petrin: Skvělý start pro vaše dítě. Školní metodik prevence: Petrin - skvělý start pro vaše dítě [online]. Bruntál [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: <http://www.zspetrin.cz/index.php/skolni-metodik-prevence>

2.2 FORMY A ZPŮSOBY VÝUKOVÝCH METOD SLOUŽÍCÍ K PREVENCI NEG. JEVŮ NA ŠKOLÁCH

„Cílem každého preventivního programu je komplexní změna.“³⁰ Nelze tedy považovat preventivní programy jako soubor určitých kurzů, ale spíše jako celoškolskou strategii v boji proti negativním jevům na škole. Do preventivních programů, které usilují o odstranění negativních jevů, jsou vždy zapojeny nejen děti - žáci, ale i vedení školy, učitelský sbor a rodiče žáků. K tomu, aby byla co největší úspěšnost, předem daného cíle preventivního programu, musí lektor prevence zvolit vhodný způsob a formu výuky. „Jako optimální nejen v rámci vzdělávání, ale i v rámci prevence se jeví otevřený typ výuky.“³¹ Do tohoto typu výuky se řadí:

- **Projektová výuka** – Žáci jsou pod odborným dozorem vedeni k řešení komplexních problémů. Tím, že je s nimi odborník a dohlíží na průběh celého řešení je zde možnost, dát žákům zpětnou vazbu, a tím jim ukázat, jakými dalšími možnostmi je možné problémy vyřešit. Žáci díky praktické ukázce / činnosti získají další zkušenosti.
- **Integrované tematické vyučování** – Forma tohoto vyučování probíhá v určitých smysluplných blocích, či etapách, během nichž jsou žáci plně aktivní.
- **Kooperativní vyučování** – antonymum individuálního učení. „Je postaveno na spolupráci osob při řešení složitějších úloh, řešitelé jsou vedeni k tomu, aby si dokázali rozdělit sociální role, naplánovali celou činnost, rozdělili dílčí úkoly, apod.“³²

Během preventivních programů lze dělat mnoho aktivit a činností, které budou směřovat k zmírnění negativních jevů. Ovšem je nezbytné, aby zde autorka zmínila, že není vždy možné předem naplánovanou metodu ve třídě aplikovat. Je totiž velice

³⁰ PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Havlíčkův Brod: Grada, 2012, s. 170. ISBN 978-80-247-3470-5.

³¹ PROCHÁZKA, M., cit. dílo s. 170.

³² PROCHÁZKA, M. cit. dílo s. 171.

důležitá momentální situace a naladění třídy. Tyto faktory ovšem lektor primární prevence pozná až v momentě, kdy do té třídy fyzicky vkročí. Dalším faktorem, který ovlivní výběr, formu a způsob výuky je věk žáků a pohlaví ve třídě. Preventivní program může probíhat formou her, diskusí, skupinových činností, ale také formou anonymních vzkazů apod. Co je ale nejdůležitější na celé výuce, je to, aby měl lektor prevence vše pod kontrolou a aby onen problém z důvodu špatně zvolené formy výuky ještě více nevygradoval.

V následující části této práce si ukážeme, jak určité způsoby a metody výuky během preventivního programu probíhají a jaké formy a metody lze použít při určitých problémech, jako je např. šikana, záškoláctví, užívání návykových látek, aj.

2.3 METODY A FORMY VÝUKY POUŽÍVANÉ LEKTOREM PRIMÁRNÍ PREVENCE (PREVENTISTOU)

Při výskytu negativních jevů na Základních školách, je povolán lektor primární prevence, který má za úkol pracovat s žáky tak, aby eliminoval jejich výskyt. Autorka, která během své kariéry pracovala, jako lektorka primární prevence, v této kapitole uvede několik příkladů forem a metod výuky, při výskytu negativních jevů. Dále autorka popíše jak tyto metody a formy výuky probíhají a zároveň vysvětlí, proč je vhodné, právě níže zvolené techniky aplikovat.

Jeden z prvních kroků, který je skutečně důležitý hned na začátku, je, aby lektor primární prevence dostal veškeré potřebné informace o tom, co se vlastně ve škole / třídě odehrává a za jakým účelem je do školy povolán. Je tedy důležité, aby věděl, zda se jedná o šikanu, užívání návykových látek, špatné vztahy ve třídě, nebo o něco jiného. Veškeré tyto informace slouží lektorovi k tomu, aby se mohl připravit na dané téma a měl „v rukávu“ další případné alternativy činností, kdyby byla třída více „rozjetá“ než předpokládal, a tím se vyhnul případně dalším nepříjemnostem.

Autorka byla často do škol povolávána za účelem prevence proti šikaně, či užívání návykových látek. V organizaci, pro kterou autorka pracovala, bylo na výběr několik témat, které se zabývaly těmito problematikami, např. „Nejsme jen spolužáci, ale i kamarádi“; „Nenechám se vyprovokovat“; „Co smím, nesmím a co musím“; „Vztahy ve třídě“; „Stop posměchu a šikaně“; „Drogové závislosti“; „Nikotin mě neláká“; „Bavím se i bez alkoholu“; „Není hra jako hra“ a další.

Když lektor primární prevence vstoupí do třídy, nejdříve představí sebe a organizaci, kterou zastupuje. Následně je vhodné, zeptat se dětí, proč si myslí, že právě lektor primární prevence přišel k nim do třídy a o čem by asi tak dané téma mohlo pojednávat. Už jen pouhá tato otázka zaujme pozornost dětí a zajistí následnou diskusi. Během této diskuse je důležité všimnout si a pozorovat chování žáků, které velice často a rychle prozradí, kdo ve třídě je ten „šéf“ a kdo „outsider“. Při takovém zjištění je nezbytné, aby se nastavila určitá pravidla, která budou dodržována. Mezi těmito pravidly může být, např. neskáče se do řeči; respektujeme rozdílné názory; vždy mluví jen jeden; ve skupince jste jako tým, nikoli jako jednotlivci; nepoužíváme vulgarismy apod. Tyto pravidla by vždy měla být na očích všem ve třídě. Po zvolení si určitých pravidel je čas na diskusi na dané téma, vymezení si určitých pojmů, aby všichni věděli, co to vlastně znamená třeba „droga“, „nikotin“, „šikana“, „násilí“ aj. Následně se všichni představí a zahrají se rychlé **„Rozehříváčky“**, které opět lektorce pomohou rozpoznat, jaká panuje ve třídě rivalita, kdo je v jakém postavení, kdo má strach a další. Mezi tzv. Rozehříváčky se často řadí hry, které jsou pro žáky zábavné, ale zároveň během kterých na sebe žáci mnoho prozradí, aniž by si toho byli vědomi. Jednou z takových her může být **„Židličkovaná“**. To je hra, během které jsou židle seřazené vedle sebe do kola, ale vždy je o jednu židli méně, než je žáků. Je to z toho důvodu, aby vždy zůstal jeden, který stojí uprostřed a klade otázku na ostatní. Všechny položené otázky musí směřovat k tématu. Tedy pokud je lektor ve třídě, kde se má řešit šikana, kladou se otázky, které k šikaně směřují. Ti jedinci, kteří s položenou otázkou mají zkušenost, si stoupnou a rychle vyberou jinou, volnou židli. Ten, kdo s otázkou zkušenost nemá, zůstane sedět a všimá si, kdo z jeho spolužáků se vyměnil.

Příklad: „Vymění se ten, kdo už někdy zažil šikanu“, „Vymění se ten, kdo někdy pomohl někomu, kdo byl šikanován.“; „Vymění se ten, kdo si myslí, že šikana je zlá“;

„Vymění se ten, kdo si myslí, že je v naší třídě někdo, kdo ubližuje ostatním“... Po ukončení této hry si lektor s žáky povídá o průběhu činnosti a o tom, zda se někdo dozvěděl něco nového o svých spolužácích a zda někoho něco překvapilo. Právě „Židličkovaná“ velice často pomůže v kolektivu, aby si děti uvědomily, že i v jejich třídě je někdo s podobnou zkušeností, se stejným názorem, s jiným řešením problému a tím i k dalšímu typu, jak lze také řešit šikanu i jinak než doposud. Další technikou při práci s dětmi ve třídě, kde se vyskytla šikana, je **„Skupinová práce“**. Žáci jsou díky této technice nuceni pracovat společně ve skupinách, dle rozřazení lektorky, a najít určitý kompromis, díky kterému budou moci tuto skupinovou práci dokončit. Lektorka daným skupinám rozdá papíry a nadiktuje 3 klíčové otázky, na které se skupina bude snažit najít odpověď a zároveň i argumenty k obhájení jejich odpovědí.

1. Důvody k šikaně, 2. Následky šikany, 3. Projevy šikany. Po ukončení této činnosti čtou žáci nahlas jejich odpovědi a názory na téma „šikana“. Ačkoli to může vypadat, že žáci jen odpověděli na otázky, tato technika má hlubší smysl. Během jejich odpovídání se žáci museli přizpůsobit skupině, přemocť stud před třídou a hluboce se zamyslet nad tímto tématem, což skutečně v mnoha případech má za následek, že si děti uvědomí, jak je šikana zlá a nebezpečná, také si uvědomí, jak lehce se lze stát obětí, jaký hrozí trest útočníkovi a další. Tím se dá předpokládat, že se jí budou snažit příště vyvarovat.

Další technikou při řešení šikany může být **„Vzkaz pro tebe“**. Jedná se o to, že každý žák ve třídě napíše své celé jméno a odevzdá ho lektorce. Když dostane lektorka do ruky všechny papírky se jmény, zamíchá je a náhodně je rozdává mezi žáky. Žáci jsou poté vyzváni k tomu, aby si přečetli jméno, které mají napsané na papírku a k tomuto jménu napsali POZITIVNÍ vzkaz. (Líbí se mi na tobě..., Mám na tobě rád/a..., Chtěl/a bych s tebou jít..., Obdivuji Tě za ...). Po dokončení si lektorka vybere zpět papírky a zkontroluje, zda se skutečně na žádném z papírků / vzkazů nevyskytlo nic, co by někomu mohl ublížit, nebo zamrzet. Poté lektorka vyzve třídního učitele, aby nahlas přečetl vždy jméno dotyčné osoby, které je vzkaz určen a následně, i napsaný vzkaz. Ostatní děti poslouchají a po přečtení vzkazu dotyčné osobě zatleskají. Jelikož je tato technika anonymní, osoba, které je určen vzkaz neví, kdo jí onen vzkaz napsal. To má za následek posílení sebevědomí a pocitu potřebnosti. Podobnou technikou je i technika **„Face to Face“** kdy se utvoří dva kruhy. Jeden menší (vnitřní) a druhý větší (vnější).

Žáci poté musí říct nějakou pozitivní a milou větu spolužákovi, který se zrovna před něj postaví. Vždy na signál (tlesknutí lektorky) se kruhy pootočí. Vnitřní kruh po směru hodinových ručiček a vnější kruh proti směru hodinových ručiček. Tímto pohybem zajistíme, že se děti prostřídají a navzájem si mezi sebou řeknou pozitivní zpětnou vazbu. Touto metodou lze velice rychle zlepšit kohezi třídy.

Mezi poslední velice účinnou a často používanou techniku při řešení šikany, o které se autorka rozhodla psát, neodmyslitelně patří „**Scénka**“. Jedná se o techniku, kdy se žáci rozdělí, dle počtu, do dvojic, nebo trojic. Následně se dá dětem časový limit 5 minut, během kterých se v těchto skupinkách domluví na scénce, která bude představovat vizualizaci šikany. Tedy útočník/ agresor vs. oběť. Průběh šikany během scénky se nechává na fantazii žáků, bez jakýchkoliv zásahů třídního učitele, nebo lektorky. Právě scénky nám mohou pomoci nahlédnout do života žáků, kteří předvádí šikanu buď takovou, jakou už někdy, někde viděli, nebo dokonce sami zažili. Také je přínosné, aby si děti roli prohodily. Tedy aby se oběť poté stala agresorem a agresor obětí. Po zhlédnutí, všech připravených scének, se lektor s žáky baví a diskutuje o tom, co během scének děti mohly vidět, jak se cítily jako agresor a jak jako oběť, co pro ně bylo nejtěžší, jak jinak by se dalo zachovat a bránit se v pozici oběti, co přimělo útočníka k takovému jednání a zda to ostatním „divákům“ přišlo přijatelné, nebo kruté, proč zvolili právě takovou scénku – zda to už někde viděly, nebo dokonce sami zažili apod. Dále je důležité s dětmi probrat možnosti, kam se lze obrátit v případě šikany a proč je důležité o tom někomu říct.

Podobné techniky a činnosti lze použít i při jiných negativních jevech ve škole. Tedy například i při výskytu, či užívání návykových látek. Při takovém problému je velice důležité, aby lektor ihned ze začátku prevence zjistil, jak závažný a pokročilý je tento problém. Lze to opět zjistit pomocí rychlé „**Rozehříváčky**“, o které byla zmínka již v předešlém odstavci, a to o technice „**Židličkovaná**“, během které směřují otázky k tématu o drogách. Takové otázky mohou být např. „Vymění se ten, kdo už někdy vyzkoušel nějakou návykovou látku.“; „Vymění se ten, kdo se někdy opil“; „Vymění se ten, kdo kouří“; „Vymění se ten, komu se líbí být pod vlivem nějaké drogy“; „Vymění se ten, kdo ví o někom ze třídy, že něco užívá“ apod. Při této technice si lektor může udělat přibližný obrázek o tom, jak jsou děti v užívání návykových látek zběhlé a kdo

s nimi má již nějaké zkušenosti. Při problematice užívání návykových látek je nezbytné informovat žáky o negativních důsledcích užívání návykových látek / drog a o rizicích, které sebou takové užívání přináší. Tato informovanost může být pojatá formou diskuse, ukazováním a prohlížením si různých rekvizit (drogy, videa, náčiní, které je potřeba k užívání drog ...), následně i prohlížení obrázků a fotek, co jaká látka způsobí na těle a na duši, nebo také formou „Skupinové práce“, kdy jsou opět žáci, lektorkou, rozdělení do skupin a řeší zadaný úkol, který se následně rozebere před celou třídou v režii lektorky primární prevence.

Další velmi účinnou a zajímavou technikou s názvem „**Co droga bere**“ lze u dětí vyvolat uvědomění si toho, že je droga může připravit i o to nejcennější co mají. To zároveň může napomoci i k tomu, aby si děti uvědomily, že pokud se rozhodnou pro užívání návykových látek, rozhodnou se zároveň i vzdát něčeho, co mají rádi a na čem jim záleží. Jak tato technika probíhá? Lektorka rozdá každému žákovi 6 prázdných lístečků, na které děti ve vyhrazeném čase napíší 6 věcí, které jsou pro ně důležité, o které se mohou v životě opřít a dělají jejich život příjemný a šťastný (př. rodina, přátelé, domov, sport, partner/ka, aj.) Následně lektorka vypráví příběh, během kterého dětem oznámí větu „Vy jste se ale rozhodli pro drogu“. V tento moment se každému z žáků rozdá 1 lísteček s názvem „droga“. Nyní přichází čas, kdy si děti mají seřadit lístečky dle pořadí jejich důležitosti. Lektorka pokračuje ve vyprávění příběhu a dětem je řečeno, že na začátku užívání návykových látek má každý uživatel pocit, že ho droga nijak neomezuje, nebere mu nic co má rád, ale spíše naopak mu něco přináší (př. nové „kamarády“, radost, užívání si, jiný pohled na realitu, bezstarostnost, atd.). Ovšem ve skutečnosti je to úplně jinak. Každá droga nahrazuje prázdné místo v životě a postupně si začíná brát víc, než uživateli sama dává. V tento moment lektorka sebere každému z žáků 1 lísteček, který pro něj něco znamenal ještě před rozdělením lístečku s drogou, následně sebere další lísteček a za chvíli další. Následně následuje diskuse s žáky o tom, jaké to je, když jim zmizely lístečky s tím, co je pro ně to nejcennější. Debatuje se o tom, jak se kdo cítil, když jim zmizelo to, co pro ně ještě před chvílí bylo na prvním místě, nebo co pociťovali, když si přáli, aby lektorka vzala lísteček s drogou, ale ona vždy sáhla po něčem jiném. Po diskusi se děti mají rozhodnout, jak by s drogou naložily a jak by se pokusily vše vrátit zpět. Následně se děti pokusí říci nahlas své řešení, odevzdají zpět lísteček s drogou a následně si mohou vzít zpět lístečky s jejich

nejcennějšími věcmi. Po konci této aktivity je důležité dětem říci, že dnes to šlo vrátit zpět, ale v reálném životě s drogou, to tak lehké není a mnohdy se ani nepodaří, nic z toho nejcennějšího pro uživatele, vrátit zpět.

Jednou z dalších oblíbených a efektivních technik, o které se autorka rozhodla psát v této práci, je technika s názvem „**Nácvik odmítání**“. Dle autorky je právě neschopnost odmítnutí jedním z nejčastějších důvodů užití návykové látky. Mnohdy se děti a mladiství bojí, že budou před svými „kamarády“ a vrstevníky považováni za „sraby“, „slabochy“ nebo, že je nebudou chtít mezi sebe přijmout. Proto se mnoho z nich rozhodne drogu vyzkoušet s domněnkou, že to jen zkusí a nic jim to neudělá. Opak je ovšem pravdou. Nikdo z nich neví, jak se jejich tělo k podané látce zachová, jak velké množství může jejich tělu ublížit, nebo zda nabízená droga je opravdu tou drogou, co mu je nabízena. Další možností je i to, že se dotyčnému zalíbí „stav“, který mu užitá látka způsobila a právě to může být podnětem k opakování podané látky, což jak je známo, velice často směřuje k závislosti. Proto je vždy lepší říci „ne, děkuji“. A právě takové odmítnutí se děti učí během této techniky.

Na začátku této techniky se hraje scénka, během které se ukazují různé formy nabízení drog. Následně každý z žáků řekne, jak by se zachoval, nebo jak by se pokusil nabízenou drogu odmítnout. Poté lektorka žáky rozdělí do dvojic / trojic a dá žákům určitý čas na vymyšlení strategie + zahrání scénky, jak lze drogu odmítnout. Na konci této techniky se zrekapituluje formy možností, které během této činnosti zazněly, popřípadě je lektorka ještě doplní a probere s dětmi nedostatky, nebo vyzdvihne situace, které jí přišly nejlepší. U této aktivity je nezbytné děti pochválit za jakoukoli alternativu odmítnutí, i kdyby k ní měla lektorka určité výhrady. Zde je totiž důležité poukázat na to, že jakékoli odmítnutí je lepší, než nabídnutou látku přijmout.

Autorka pokládá za nezbytné zmínit, že při jakémkoli výskytu negativních jevů ve škole, lektor/ lektorka primární prevence velice úzce spolupracuje s metodikem prevence a třídními učiteli, kteří blíže tyto problémy specifikují a i po odchodu lektora prevence spolupracují s žáky a snaží se zamezit případné recidivě těchto jevů.

3 PREVENTIVNÍ OPATŘENÍ PROTI VÝSKYTU NEGATIVNÍCH JEVŮ VE ŠKOLE

Jedním z nejdůležitějších opatření, proti výskytu negativních jevů v podnicích školy, je bezpodmínečně vhodné školní klima a školní řád. Ten jasně vymezuje jak studentům, tak i pedagogickým pracovníkům co se smí a nesmí dělat na „půdě“ školy a také blíže specifikuje případná opatření a sankce za porušení školního řádu.

Bohužel současná situace dnešní doby je taková, že násilí, drogy, šikana i záškoláctví se na školách stále (více) vyskytuje i přes snahu tomu zabránit pomocí školního řádu. Je tedy zapotřebí, aby byla škola preventivně připravena na řešení vzniklých problémových situací z hlediska spolupráce s policií České republiky, s Orgány Sociálně – právní ochranou dětí, s lékaři, s odborníky – metodiky prevence a rodiči. Zároveň by škola měla mít předem dané postupy a pravidla tzv. Krizový plán, kterým se bude řídit v případě, že nastane situace, která bude náročná, popř. i emočně vypjatá. (Např. dítě pod vlivem návykové látky během vyučování; zbitý žák; šikana učitele ze strany žáků apod.) V takových případech je nezbytné řešit situaci racionálně, s klidem a dle předem daného postupu.

3.1 ŠKOLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM PRO ZŠ

Vládní dokument Koncepce vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v ČR, který byl schválený v roce 1999, ukládá MŠMT v návaznosti na nový školský zákon, vydat Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Právě tento program je připravený na rozpracování do podoby školního vzdělávacího programu. Jehož nezbytnou součástí by mělo samozřejmě být i preventivní opatření vůči společensky patologickým jevům, jako je právě například záškoláctví, šikana, či užívání návykových látek atd.

3.2 DĚLENÍ PREVENCE NA ŠKOLÁCH

Nejdůležitějším úkolem v oblasti prevence na školách, je smysluplné a konkrétní sestavení tzv. Minimálního preventivního programu. V tomto programu musí být školou jasně stanoveno, jaké cíle chce daná škola v rámci primární prevence realizovat. Minimální preventivní program vychází ze Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT.³³ Viz. příloha „Minimální preventivní program“

Primární prevenci poté dále členíme na dvě kategorie. Tzv. „*Nespecifickou primární prevenci a Specifickou primární prevenci, kterou následně ještě rozdělujeme na všeobecnou, selektivní a indikovanou primární prevenci.*“³⁴

Nespecifická primární prevence zahrnuje takové aktivity, které nemají přímou souvislost s rizikovým chováním, ale zároveň napomáhají ke snížení rozvoje a vzniku rizikového chování prostřednictvím smysluplnějšího, lepšího a zdravějšího trávení volného času. Mezi takové aktivity mohou patřit např. „*zájmové, sportovní a volnočasové aktivity a jiné programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti, k odpovědnosti za sebe a své jednání.*“³⁵

Specifická primární prevence obsahuje takové aktivity, které jsou již úzce zaměřeny na určité, či konkrétní formy rizikového chování a snaží se působit na jedince tak, aby se jeho rizikové chování eliminovalo. Zjednodušeně řečeno, Specifická primární prevence má své působiště tam, kde již nastal nějaký problém, který je potřeba selektivně vyřešit. Ovšem k tomu, aby se mohl již vzniklý problém vyřešit a eliminovat, slouží právě, již zmiňované, další rozdělení specifické primární prevence. Které je rozdělováno „v závislosti na tom, jaká je intenzita programu, jaké prostředky a nástroje program využívá, na jaké úrovni zapojení je cílová skupina atd. Obecně platí, že čím větší je hloubka a intenzita programu, tím více se využívá různých speciálně

³³ Portál prevence rizikového chování: centrum sociálních služeb Praha - Pražské centrum primární prevence [online]. [cit. 2018-01-08]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/zaskolactvi>.

³⁴ NEVORALOVÁ, M. Rozdělení primární prevence. *Klinika adiktologie: 1. lékařská fakulta všeobecná fakultní nemocnice Univerzita Karlova v Praze* [online]. Praha: Evropský sociální fond, 2011 [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/377/3073/>

³⁵ NEVORALOVÁ, M. cit. dílo.

pedagogických, psychologických a psychoterapeutických technik a postupů.“³⁶ To tedy znamená, že s každou další “větví“ tohoto rozdělení se zvyšuje i odbornost a náročnost realizovaného programu. Takové programy musí realizovat pouze odborník s psychologickým, či minimálně poradenským vzděláním.

Všeobecná primární prevence je zaměřena na větší, či menší počet osob ve skupině např. třída, bez ohledu na jejich rozdílnou rizikovitost chování. Zohledňuje pouze věkové, nebo kulturně rozdílné složení. Cílem všeobecné primární prevence je zamezit, případně oddálit problémové chování uvnitř skupiny, za pomoci školního metodika prevence.

Selektivní primární prevence je zaměřená na skupiny osob, u kterých propukl určitý typ rizikového chování, nebo u kterých je větší pravděpodobnost, že rizikové chování propukne, z důvodu zvýšené přítomnosti rizikových faktorů. *„Rizikové skupiny lze identifikovat na základě biologických, psychologických, sociálních nebo environmentálních rizikových faktorů souvisejících s rizikovým chováním, a dále podle věku, pohlaví, rodinné historie, místa bydliště nebo úrovně sociálního znevýhodnění.“*³⁷ Jedná se například o děti z rodin, kde se vyskytují návykové látky, děti, které tráví svůj volný čas s „partou“ a nemají jiné smysluplné trávení volného času, žáci kteří mají špatný prospěch ve škole aj. Během selektivní primární prevence se nejčastěji pracuje s dětmi v menších skupinách, popřípadě s jednotlivci individuálně, pomocí sociálně – psychologických programů. Z důvodu náročnosti těchto programů a již vysoké rizikovitosti účastníků se klade vysoký nárok na vzdělání lektorů prevence. Lektor by měl mít tedy své vzdělání v oboru, jako je např. psychologie, speciální pedagogika apod.

³⁶ NEVORALOVÁ, PhDr. Monika. Rozdělení primární prevence. Klinika adiktologie: 1. lékařská fakulta všeobecná fakultní nemocnice Univerzita Karlova v Praze [online]. Praha: Evropský sociální fond, 2011 [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/377/3073/>

³⁷ GALLÀ, Maurice, Peter AERTSEN, Christer DAATLAND, Jurgen DESWERT a Regina FENK. *Jak ve škole vytvořit zdravější prostředí: Příručka o efektivní školní drogové prevenci*. Úřad vlády České republiky: Sananim, 2005. ISBN 80-86734-38-2.

Indikovaná primární prevence je velice podobná selektivní primární prevenci. Je taktéž zaměřena na jedince, kteří jsou výrazně vystaveni negativním a rizikovým faktorům ze svého okolí. Nicméně zde se řeší problémy, které již nastaly. Tedy to, že dítě již započalo s rizikovým chováním. Úkolem indikované primární prevence je „*podchytit problém co nejdříve, správně posoudit a vyhodnotit potřebnost specifických intervencí a neprodleně tyto intervence zahájit.*“³⁸ Cílem tedy je co nejefektivněji bojovat proti rizikovému chování, např. užívání návykových látek, nebo šikany a taktéž zmírnění případných následků. Tento typ prevence, stejně jako selektivní prevence vyžaduje vysokou odbornost ze strany lektora prevence, který by měl projít vzděláním v oboru speciální pedagogika, psychiatrie, psychologie, ...

3.3 ZÁSADY EFEKTIVNÍ PREVENCE

K tomu, aby byla prevence efektivní je potřeba dodržovat několik pravidel / zásad. Jednou z nich je včasný začátek prevence, která bude přiměřená věku dětí tak, aby jí děti dokázaly správně pochopit. Další zásadou, která je velice podstatná, je počet a přítomnost žáků. To je důležité kvůli tomu, aby prevence proběhla v co největším počtu žáků ve třídě. Je to z toho důvodu, aby se zamezilo riziku, že zrovna problematičtí žáci budou nepřítomní. Dalším důležitým pravidlem při efektivnosti prevence je její soustavnost, dlouhodobost a komplexnost. Přičemž se bude dlouhodobě klást důraz na chování, projevy a zvládání stresu u dětí. V neposlední řadě je samozřejmě nezbytná spolupráce školy s rodiči žáků.

³⁸ NEVORALOVÁ, PhDr. Monika. Rozdělení primární prevence. *Klinika adiktologie: 1. lékařská fakulta všeobecná fakultní nemocnice Univerzita Karlova v Praze* [online]. Praha: Evropský sociální fond, 2011 [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/377/3073/>

PRAKTICKÁ ČÁST

Během praxe, kterou autorka mohla získat právě díky práci, na pozici „Lektorka primární prevence na základních a středních školách“ získala mnoho cenných informací a zkušeností s dětmi, které se ocitly v situacích, kdy byly šikanovány, nebo měly zkušenosti s užíváním návykových látek a s tím případně i spojené záškoláctví. Měla i tu čest, promluvit si se školním metodikem a vychovatelem ve Výchovném ústavu, díky čemuž si mohla potvrdit, nebo vyvrátit teorii, o které psala v teoretické části a udělat si na určité věci svůj vlastní názor. Právě získané informace a poznatky poslouží k autorce k vypracování praktické části.

4 STANOVENÍ CÍLŮ METOD A HYPOTÉZ

V předcházejícím textu, byla popsána a vysvětlena problematika negativních jevů, jakožto šikany, užívání návykových látek a záškoláctví. S cílem ověření si, výše uvedené teorie, bylo přistoupeno k praktické části. Cílem této praktické části, je ověřit a zjistit, na základě kvalitativní metody výzkumu, znalosti a zkušenosti rodičů s příčinami, průběhem a řešením negativních jevů u jejich dětí navštěvující základní školu. Následným cílem bude podrobné zjištění práce, školního metodika prevence, který se snaží eliminovat vznik těchto negativních jevů na půdě školy.

K dosažení cílů výzkumu, byly stanoveny následující hypotézy.

Hypotéza č. 1

Předpokládá se, že se rodiče žáků ZŠ poprvé u svých dětí setkali se šikanou již na 1. stupni ZŠ, neboť se děti u svých spolužáků setkali s novými formami chování, které doma do té doby nepoznaly.

Hypotéza č. 2

Žáci na prvním stupni častěji zažijí psychickou šikanu (nadávky, výhrůžky, posměšky, vydírání), nežli fyzickou šikanu (bití, kopání, tahání za vlasy), neboť se psychická šikana, dá lépe skrýt před druhými.

Hypotéza č. 3

Rodiče nejsou dostatečně informováni o situaci a rizicích negativních jevů na škole, neboť nechodí na třídní schůzky tak často, jak by měli.

5 VLASTNÍ ŠETŘENÍ

Jako výzkum techniky vlastního šetření, byly zvoleny metody rozhovoru se školním metodikem prevence, rodiči a jejich dětmi, které se staly obětmi, nebo aktéry negativních jevů na půdě školy. Rozhovory s dětmi a rodiči budou zapsány ve formě kazuistik s fiktivními jmény.

Metoda kazuistiky byla zvolená z důvodu dostupnosti konkrétních jevů výskytu šikany u dvou žáků, kteří byli jak obětmi, tak i aktérem šikany a rodičů dětí, které byly obětmi negativních jevů (uživatelé návykových látek, oběti šikany)

Dále byla zvolena metoda rozhovoru se školním preventistou – školním metodikem prevence.

Kazuistiky byly sepsány na základě pozorování daných subjektů, které proběhlo v měsíci září 2017 – leden 2018. Rozhovor se školním metodikem prevence se uskutečnil počátkem února 2018.

5.1 KAZUISTIKY DĚTÍ, KTERÉ SE SETKALY S NEGATIVNÍMI JEVI SPOLEČNOSTI NA PŮDĚ ŠKOLY

V této části bakalářské práce jsou uvedeny 2 podrobné kazuistiky dětí, které se setkali s negativními jevy společnosti, na kterých chce autorka ukázat, jak se negativní jevy mohou u dětí projevovat a jak na ně působí. Dále jsou v této části uvedeny i 2 podrobné kazuistiky rodičů žáků ZŠ, kteří se setkali s negativními jevy u svých dětí. Na těchto kazuistikách chce autorka poukázat na to, jaké mají negativní jevy u dětí a dospívajících dopady na jejich rodiče a co vše rodiče museli vytrpět a udělat pro to, aby problémy u svých dětí vyřešili.

Kazuistika I. – oběť šikany Tomáš

- 10 - ti letý Tomáš je krásný chlapec se světlými vlasy a brýlemi. Jeho postava je drobná a však vcelku vysoká. Rád si hraje počítačové hry, čte si sci-fi, knihy a komiksy. Mezi jeho koníčky patří keramika, plavání a jeho pes Rony. V momentální době chodí do 5. třídy Základní školy v centru Prahy. Sám říká, že mnoho kamarádů nemá, ale je rád alespoň za ty tři co má. Myslí si, že je přátelský a vždy se snažil ke každému chovat hezky a přátelsky, ale údajně mu to nebylo opětováno.
- Je to už rok, co Tomáše trápila šikana od jeho spolužáků na škole. Není mu příjemné se o tom bavit, protože si připadá, že je slabý a nechtěný. Ze začátku ZŠ, tedy od 1. třídy bylo vše v pořádku a do školy se vždy těšil. Měl tam své kamarády, kamarádky a dle jeho slov, moc fajn paní učitelku. Škola mu vždy šla, bavila ho a domů nosil samé jedničky. Ale čím více se „kupilo“ učivo, tím více začal mít určité problémy a ve škole příliš nestačil jiným dětem. Někdy během třetí třídy s ním šla maminka (na doporučení třídní učitelky) do psychologicko pedagogické poradny, kde mu byla diagnostikována dyslexie, dysgrafie a dyskalkulie. Dle posudku z této poradny měl určitá „zvýhodnění“ během výuky. Např. měl jiné bodování při testech, více času na vypracování úloh apod. A najednou to začalo... Děti ve třídě, jako kdyby mu záviděly, se k němu začaly chovat jinak. Přestaly se s ním víceméně bavit, začali se mu posmívat, že je hloupý a blbý, také mu

začaly brát věci, protože je údajně hloupý lidi nepotřebují a další. Tomáše to mrzelo a mnohokrát kvůli tomu plakal a nechtělo se mu chodit do školy, ale zároveň se to bál komukoli říct, aby se mu ještě více ostatní děti nesmály, že žaluje. Doma jeho maminka viděla, že mu chybí určité věci, ale Tomáš místo aby to mamince řekl a svěřil se jí, raději řekl, že to zapomněl ve škole, nebo že to ztratil. Bohužel se chování dětí vůči Tomášovi nezlepšilo ani po letních prázdninách. Naopak, vše bylo ještě horší. Nový školní rok k nim do školy nastoupil nový chlapec Pavel. Údajně se velice rychle stal oblíbeným a všichni ho měli rádi. Jen Tomáš ho nesnášel. Pavel na něj byl hrubý a ostatní děti naváděl, co mají Tomášovi dělat. „Tak třeba při výtvarce po mě Lucka chtěla půjčit temperu a štětec, myslel jsem si, že mě pak bude mít ráda aspoň ona a já se tak budu mít s kým bavit. Půjčil jsem jí to, ale neměl jsem to dělat.“ Během hodiny výtvarné výchovy mu právě půjčenou temperou zničila bílý svetr a Pavel mu ho následně polil vodou od temper. Ten den to Tomáš řekl paní učitelce. Ta se pokusila situaci vyřešit, tím způsobem, že Tomáše vzala před tabuli a chtěla po třídě slyšet vysvětlení a od Lucky důvod, proč to udělala. Napsala Lucce poznámku, a dál to neřešila. Po škole si na Tomáše počkala Lucka s Pavlem a ještě dalšími 2 dívkami a 2 chlapci před školou, v takovém menším parku. Kluci Tomáše chytili a drželi mu ruce a nohy a Lucka společně s dívkami kopali Tomáše do rozkroku a do břicha a Pavel na něj poté plivnul a řekl mu „ty bonzáku, to si odskáčeš“. Když poté přišel Tomáš domů, maminka s tatínkem viděli, co má na sobě a že je uplakaný. Naléhali na Tomáše s tím, že chtějí znát vysvětlení a ať řekne, co se stalo. Tomáš si ale opět snažil vymyslet příběh, aby to ještě více nezhoršil. Mamince se to ale nezdálo a tak se rozhodla jít druhý den do školy a promluvit si s učitelkou. Paní učitelka se opět snažila vyřešit vzniklou situaci ve třídě před všemi a Tomášovi tak místo pomoci, opět, spíše přihoršila. Pavel si na Tomáše počkal na toaletách a tam ho s dalšími dvěma chlapci napadli. Dali mu žvýkačku do vlasů a zničili mu brýle. Ve třídě se mu následně děti smály, že je „slepej blondák“ a že ta žvýkačka mu sluší. Tomáš už nevěděl jak dál a další den do školy raději vůbec nešel. „Mamka mě doprovodila ke škole. V ten moment, když jsem je tam viděl, jsem dostal

strach. Rychle jsem se s mamkou rozloučil a pomaličku šel ke dveřím školy. Když mamka odešla za roh, obešel jsem školu a sedl jsem si v parku na lavičku. Tam jsem byl, dokud mi neskončila škola a pak jsem šel domů. Bylo to super, poprvé jsem přišel domů a máma se mě furt nevyptávala, co se mi stalo apod.“ Jenže další dny už to tak nešlo a Tomáš musel přinést omluvenku, kterou samozřejmě neměl kde sehnat. Škola volala Tomášovo mamince a informovala jí o neomluvené absenci. „Máma mě doma hrozně seřvala a důvod, proč, jsem odešel ze školy, jí zajímal ještě víc. Musel jsem jí to říct ... prostě musel“

- Tomášovo maminka s tatínkem šli vzniklou situaci řešit s vedením školy. Škola si následně zavolala rodiče „šikanujících“ dětí a o všem je informovala. „Řešili to snad úplně všichni, máma hrozně brečela, táta se zlobil a rodiče Pavla mi nevěřili a říkali, že to by Pavlík nikdy neudělal a že jsem to na něj hodil já, protože je v třídě nový.“
- V momentální době chodí Tomáš na jinou školu. Ihned po incidentu ho maminka stáhla ze školy a nechala Tomáše přestoupit na jinou školu, která je opravdu daleko od jeho minulé školy, aby tím snížila riziko, že by ho „tyrani“ potkali. Tomáš má ale do dnes psychické problémy a dochází s maminkou za psychologem, který se mu snaží pomoci, opět začít důvěřovat dětem a navázat tak přátelské vztahy.

Autorka poznala Tomáše během primární prevence u něho na škole v centru Prahy. Byla to prevence proti šikaně a při jedné z výukových technik se autorka dozvěděla o tom, že právě Tomáš kvůli šikaně přestoupil na nynější školu. Mimo výukový program měla autorka tu čest si popovídat s Tomášem o samotě a probrat s ním celý jeho příběh o tom, jak se to vše stalo, že bylo nutné změnit školu. Během rozhovoru s Tomášem, byl v jeho očích vidět smutek, ale zároveň úleva. Když vzpomínal na tu hrůzu na minulé škole, tak se při určitých vzpomínkách i rozplakal a řekl, že nevěděl, co má dělat. Přišlo mu, že je v tom jen on sám a nemá mu kdo pomoci. Nyní se údajně cítí spokojeně, má už 3 kamarády, se kterými tráví svůj volný čas. A jak sám řekl, už ví, že jestli se někdy něco takového bude opakovat, už ví, komu se může svěřit.

Kazuistika II. aktér šikany a uživatel návykových látek Daniel:

- 16 – ti letý chlapec Daniel je v současné době svalnaté postavy s na půl vyholenou hlavou a vyholenými proužky v obočí. Pod okem má vytetovanou slzu a náušnici v uchu a na bradě. Mezi jeho záliby patří posilovna, parkour, hudba, breakdance a kamarádi. Sám o sobě tvrdí, že se ničeho nebojí a proto je i obdivován svými kamarády. V momentální době navštěvuje školu, která je příslušná Výchovnému ústavu v Žluticích.
- Daniel se s šikanou setkal na prvním stupni, kde si na něj dovolovali chlapci z vyšších ročníků. Často byl během přestávek slovně napadán a taktéž se několikrát stal obětí násilí. Při přestupu z prvního stupně na druhý stupeň, musel Daniel změnit školu z důvodu stěhování se do jiné části města, kvůli práci rodičů. Právě jiná část města pro něj byla nová etapa života, kdy se rozhodl, že už nechce být „otloukánek“. Začal se tedy stýkat s jednou partou, kde byli starší kluci. Jak sám říká, bylo to období, na které rád vzpomíná a je opravdu rád, že ho parta přijala mezi sebe. Během poznávání se s novou partou poprvé zkusil cigarety a alkohol. Zažíval něco, co doposud nepoznal. Zároveň se k tomuto životnímu stylu přidala i marihuana a sem tam nějaké „rvačky“. „Poprvé jsem měl pocit, že jsem ten silný a nikdo si na mě nedovolí, protože má ze mě strach. Líbilo se mi to.“ S chlapci z party začal Daniel docházet i do posilovny, nebo dělali venku parkour. Ve škole byl brán téměř všemi svými spolužáky a o kamarády neměl nouzi. Jeho rodiče často pracovali dlouho do noci a tak se Daniel mohl vracet domů i v pozdních hodinách. „To mi hrozně vyhovovalo, nemusel jsem před partou vysvětlovat, proč už musím domů, bylo to jedno, v kolik přijdu, hlavní bylo, abych se vrátil vždy v pořádku.“ Rodiče mu dávali docela vysoké kapesné a tak neměl ani problém s tím koupit právě cigarety, nebo alkohol, co poté s partou vypili.
- Daniel začal žít život tak, jak si celou dobu přál. Užíval si, že má konečně kamarády, kteří ho berou, a že i ve škole má pohodu. Problémy nastaly v momentě, kdy Danielovi začal vadit jeho spolužák Šimon. „Furt měl s něčím problém a hrozně bonzoval učitelkám, co kdo dělá o přestávkách apod. Tak jsem si na něj jednou počkal a chtěl mu jasně vysvětlit, že tohle dělat nemá.“ Bohužel

se situace vyostřila na tolik, že Daniel svého spolužáka Šimona, dle názoru učitelů a spolužáků začal šikanovat. Několikrát Šimona kvůli „bonzování“ zbil a vyhrožoval mu, že jestli to někomu řekne, bude bit znova apod.

- Škola tehdy celou situaci řešila. V momentě, co Daniel svého spolužáka zbil do krve na chodbě školy, z důvodu, že údajně Šimon na Daniela prozradil, že kouřil na záchodech ve škole, zavolala škola policii, která si Daniela odvezla na policejní stanici a zavolala Danielovým rodičům. V tento moment vyšlo na povrch i užívání návykových látek – tedy marihuany, alkoholu a cigaret a z šetření na škole i Danielovi neomluvené absence. Policie dál celou situaci řešila se Sociálně právní ochranou dětí.
- Daniel byl později převezen do diagnostického ústavu a v současné době je již přes rok ve Výchovném ústavu v Žluticích, kde se vyučuje na kuchaře.

Autorka, chlapce Daniela poznala během své praxe ve Výchovném ústavu v Žluticích. Při rozhovoru s Danielem nebylo vidět, že by měl nějaké špatné svědomí. Naopak, působil na ní velice sebevědomě a nebojácně. Autorka o Danielovi získala mnoho informací právě od jeho vychovatele z Výchovného ústavu. Dle autorky byl pan vychovatel „XY“ velice milý a bylo na něm vidět, že chlapce nebere jako „chovance“, ale jako děti, které udělaly chybu. Nicméně o Danielovi se pan vychovatel vyjadřoval jako o klukovi, co je víceméně chudák. „Víte co, on je silný, nebojácný, je to takový náš místní BOSS, ale ve skutečnosti je on ta oběť, které bylo ubližováno. Myslím si, že celý tenhle problém vznikl právě kvůli jeho rodičům...ta jejich zaneprázdněnost, kariéra a nezáměrem. Jeho rodiče neřešili to, že on byl někdy šikanovaný a neměl kamarády! Musel si to vyřešit sám a takhle to dopadlo.“ S panem vychovatelem se autorka shodla na tom, že bude velice těžká resocializace Danielova chování, právě z toho důvodu, že může mít strach z toho, aby se někdy opět nestal obětí šikany on sám.

5.2 KAUZISTIKY RODIČŮ DĚTÍ, KTERÉ BYLY OBĚTÍ NEG. JEVŮ

Kazuistika I. – maminka dcery Terezy, která byla obětí šikany

- 38 – letá žena Miriam má dvě děti. Jakuba (5 let) a dceru Terezu (12 let). Miriam je vdaná a žije se svým manželem a dvěma dětmi v panelovém domě v Praze. V současné době pracuje jako účetní, v jedné nejmenované firmě. Sama o sobě říká, že jsou harmonická a šťastná rodina. Nicméně jí stále trápí Tereza, která si prošla minulý rok velice špatným obdobím ve škole.
- Miriam o své dceři mluví velice krásně. Říká, že je Tereza velmi talentované děvče na tanec (tančí Latinsko americké tance) a již vyhrála několik soutěží. Ve škole se učí velice dobře a každý rok má na vysvědčení vyznamenání. Ovšem právě její úspěchy, se dle slov maminky Miriam, staly problémem.
- Tereza se každý den vracela ze školy s úsměvem a radostí. Vždy se těšila, až jí Miriam odveze na trénink tance a po tréninku se bez jakýchkoli řečí pustila do domácích úkolů. Ale najednou se to začalo měnit. Tereza několikrát po sobě tvrdila, že jí není dobře a nechtěla chodit do školy, ani na tréninky. „Prvně jsem si myslela, že na ní opravdu něco leze a tak jsem jí nechávala doma a nenutila jí nikam chodit. Jenže postupem času se to stupňovalo a tak jsem jí vzala k doktorovi.“ Lékař tehdy Miriam řekl, že žádné z příznaků, které Tereza uvedla, neodpovídají jejímu zdravotnímu stavu, a že je Tereza zdravá. Miriam tedy Terezu posílala do školy i přes to, že Tereza nechtěla.
- Jednoho dne, když přišla Miriam domů z práce, viděla Terezu, jak leží v posteli a vedle postele byli zvratky. „Tehdy jsem se šíleně lekla, co se stalo, že je tedy asi vážně nemocná a pan doktor jí špatně vyšetřil. Zbudila jsem Terezku a ptala se, co jí je a jestli chce ještě zvracet. Ale ona byla „mimo“, tak nějak mě moc nevnímala a mluvila naprosto z cesty. Sebrala jsem jí a jely jsme ihned k lékaři!“ Lékař v nemocnici zjistil, že má Tereza otřes mozku a nechali si jí v nemocnici na pozorování. Miriam se snažila zjistit, jak se to stalo, ale bez úspěchu. Později Tereza řekla, že spadla, protože nekoukala pod nohy a praštila se hlavou o zeď.

O několik dní později šla Tereza zase do školy. Bylo vše v pořádku. Jediné čeho si Miriam na Terezce všimla, že už se nesměje tak často jako jindy a do školy se netěší. Netrvalo dlouho a Tereza se rapidně zhoršila ve škole. „Bylo to pro mě nepochopitelné, ona, jakožto jedničkářka, mi najednou začala nosit domů trojky a čtyřky.“ Později už to nebyly jen špatné známky, ale také poničené věci, modřiny po těle, žvýkačka ve vlasech a neomluvené absence ve škole

- Miriam byla zavolaná do školy třídní učitelkou. Ve škole zjistila, že má Tereza problémy s děvčaty ze třídy a že její chování je nepřijatelné. Doma si o tom s Terezou promluvila. Tereza se mamince svěřila, že se jí ve škole holky posmívají, že je šprt. Údajně měly mít i určité narážky na její (hubenou) postavu a zrzavé vlasy. Její otřes mozku byl zapříčiněn pádem ze schodů, kdy jí jedna z dívek strčila na chodbě školy, po cestě ze školní jídelny. Několikrát jí holky braly věci a před celou třídou jí je ničily a smály se tomu. Během rozhovoru s maminkou, se Tereza rozplakala a prosila jí, aby jí dala na jinou školu. To ale Miriam nechtěla a snažila se situaci vyřešit jinak. „Nemohla jsem si dovolit, abych jí dala na jinou školu, už jen kvůli lokalitě. Tehdy jsem se tedy rozhodla, že to zkusím vyřešit, než bych měla učinit takové rozhodnutí. Šla jsem tedy přímo za panem ředitelem, který byl naprosto šokován z informací, které jsem mu řekla. Ujistil mě, že situaci vyřeší a hned následující den si předvolal všechny dívky, včetně jejich rodičů a řešil to s nimi.“ Dvě z dívek, dostaly dvojku z chování a ostatní ředitelskou důtku. Do školy začala docházet jedna nezisková organizace, která dělala selektivní prevenci u Terezy ve třídě. Po dobu dvou měsíců docházela třída 1x týdně do Prev. centra na Břevnově, kde se specialisté snažili o nápravu vztahů ve třídě.
- V současné době se situace ve třídě zlepšila. Nicméně, i přes zlepšení situace ve třídě, byla Tereza přesunuta do vedlejší třídy, z důvodu její psychiky. Do školy se bála chodit, a neuměla navázat přátelské vztahy. Měla pocit, že jí třída už nebere mezi sebe a bála se, aby se jí dívky nechtěly nějak mstít.
- Miriam autorce řekla, že je nesmírně ráda, že se škola takhle postavila a snažila se co nejrychleji problém vyřešit. Nicméně se dlouhou dobu nedokázala smířit

s tím, že její holčičce někdo ubližoval. Vznikaly i hádky mezi ní a jejím manželem, jelikož ten zastával názor, že si situaci musí zkusit nějak vyřešit sama Tereza, protože se jinak vše zhorší a děti se jí budou posmívat o to víc, že to za ní řešili rodiče. Jejich názor na tuto situaci byl tedy velice rozdílný, ale nakonec se spojili a snaží se Terezce dodávat zpět její sebevědomí a podporovat jí ve všem co dělá. „V Terezčině škole se realizují různé semináře pro rodiče, na kterých odborníci radí rodičům, jak pomoci svým dětem, pokud se stanou obětí šikany, nebo pokud začne dítě užívat nějaké návykové látky. Tak jsme se s manželem sebrali a šli jsme na jeden z těchto seminářů, který pro nás byl přínosem k tomu, abychom věděli, jak jí můžeme pomoci a být pro Terezku oporou.“ Miriam věří, že tyto semináře napomohou i jiným rodičům k tomu, aby rozpoznali šikanu dřív, než vznikne opravdu velký problém, jako u Terezky, která skončila kvůli šikaně v nemocnici.

Kazuistika II. – maminka dcery Lucie - uživatelky návykových látek

- Maminka Jana, která má 2 dcery – Lucii (14 let) a Viktorku (7 let), je samoživitelkou. Její manžel, tatínek obou děvčat, tragicky zahynul při dopravní nehodě již před 4 lety. Jana pracuje jako kuchařka, ale zároveň dochází na další 2 brigády, kdy si přivydělává jako uklízečka kancelářských budov. Sama říká, že je velice těžké pečovat o dvě, ještě malé děti, a zároveň mít na jejich výchovu a péči dostatečné finanční prostředky. Právě smrt manžela a tatínka obou dětí dovedla rodinu na dno svých sil. „V té době byly Viktorce 3 roky a já byla na mateřské. Musela jsem sehnat školku, abych mohla vydělávat peníze. Něco jsme měli našetřené, ale to by pokrylo pouze několik měsíců a pak bychom neměly nic. Musela jsem nastoupit do práce a sehnat si další brigády, protože péče o 3 leté dítě a 10 letou školačku bylo finančně opravdu velice náročné, obzvlášť pokud jste na to sama.“ V této době neměla Jana jinou volbu, než Lucince odepřít několik volnočasových kroužků.
- Jana se domnívá, že právě tím to všechno začalo. Musela být tak často v práci, že neměla ani příliš mnoho volného času na Lucku a Viktorku.

Několikrát se stalo, že nemohla přijít ani na Lucčiny třídní schůzky, protože se konaly v době, kdy ještě byla v práci. Z důvodu velice těžkého časového vypětí musela Jana obě děvčata vyzvedávat ze školky a družiny až v pozdních hodinách. „Bylo to hrozné, většinou pokaždé když jsem si je vyzvedávala, byly mezi posledními, koho si rodiče ještě nevyzvedli. Cítila jsem se kvůli tomu provinile, ale co jsem měla dělat?“ Takhle to šlo 2 roky, poté Lucka, v té době jí bylo 12 let, začala dospívat a chodit ven s kamarády. Poznala mnoho nových přátel, kteří působili solidním dojmem a Jana neměla problém s tím, nechat Lucku občas u takových kamarádů přespat. „Měla jsem alespoň chvíli klid a čas na Viktorku. Mít jednou za týden na krku jen jedno dítě místo dvou, bylo opravdu odpočinkové.“ Postupem času se ale Lucka začínala měnit. Ve škole si na Lucku nikdy nijak moc nestěžovali, ale doma se začala chovat zvláštně. Začalo jí z ničeho nic vadit, když jí Jana šáhla do aktovky, nebo když k ní vešla do pokoje. Vůči Viktorce se začala chovat neadekvátně a začala na ní být zlá. „Byla taková podrážděná. Na všechno reagovala, pro mě z nepochopitelných důvodů, výbušně a začala mi odmítnout a používat vulgární výrazy.“ Tehdy si s ní Jana sedla a žádala jí o vysvětlení jejího chování. Chtěla vědět, zda Lucka nemá nějaké problémy ve škole, mezi kamarády, nebo zda jí netrápí něco jiného. Nic se nedozvěděla a spíše naopak, vznikla další hádka.

- Jednoho dne šla Jana prát prádlo a samozřejmě začala přehrabovat Lucky oblečení, aby jí ho popřípadě také vyprala. „Ten den nikdy nezapomenu, z kapsy od jejích kalhot vypadl sáček s takovou zelenou věcí. Byla to Marihuana! Říkala jsem si, „Proboha to snad ne“ Je jí teprve 12 let a já u ní našla trávu!“ Při příchodu Lucky si s ní Jana nekompromisně promluvila a údajně jí tehdy i dala facku do obličeje. Lucka se rozčílila, sebrala si věci a bez Jany svolení odešla ven. „Nevěděla jsem, co mám dělat, jestli mám volat policii, nebo jí mám jít hledat sama. Byla jsem zoufalá, brečela jsem a nenáviděla jsem tenhle svět.“ Tehdy se rozhodla, že jí půjde najít. Zavolala sousedku a ta jí hlídala Viktorku do doby, než se vrátila. Lucku našla pod tubusem metra, kde seděla na zemi mezi několika dalšími lidmi – jejími kamarády. Jana viděla, jak Lucka pije alkohol a kouří cigarety. Sebrala

Lucku a odvedla jí násilím domů. „Ta její banda mi nadávala, nazývali mě různými urážkami a smáli se mi do obličeje, když Lucka odmítala jít domů. Bylo to opravdu příšerné!“

- Druhý den ráno naložila Lucku do auta a odvezla jí k lékaře. Vyžádala si testy na drogy, aby zjistila, co má její dcera za problém a co vše užívá. K údivu všech se zjistilo, že Lucka v pouhých 12 letech má pozitivní krevní testy na THC a Pervitin. Janě se dle jejích slov zhroutil celý svět. Nedokázala uvěřit, že její holčička je „feťák“ a že v pouhých 12 letech okusila Pervitin. „Víte co, to, že dítě zkouší alkohol a cigarety, jde ještě pochopit a nějak se nad tím povznést. Ale když zjistíte, že Vašeho milované dítě užívá jak cigarety, alkohol, Marihuanu tak i Pervitin, to je už vážně síla.“ Paní doktorka Janě vysvětlila, že právě Lucky výkyvy nálad mohly signalizovat i počínající abstinenční příznaky. Bylo proto přistoupeno na detoxikační léčbu.
- V současné době, je Lucka po úspěšné léčbě v Dětském a dorostovém detoxikačním centru v nemocnici pod Petřínem. Na tomto oddělení byla hospitalizovaná po dobu 2 týdnů. V momentální době je léčená ambulantně, kdy dochází 1x týdně do tohoto centra za paní doktorkou XY.

Při rozhovoru s paní Janou byla vidět úleva, že se vše zase mění k lepšímu. Měla o Lucku ohromný strach, který zároveň stále přetrvává. Jana se totiž bojí, aby se k tomu Lucka časem nevrátila. Snaží se tedy zabránit tomu, aby se Lucka zase nezačala stýkat se starými „kamarády“, kteří jí z největší pravděpodobnosti do toho všeho vtáhli. A aby tomu zabránila, snaží se Lucce zařídit časový režim a smysluplné trávení volného času. „Snažím se, aby neměla příliš mnoho volného času. Zaplatila jsem jí keramiku, kytaru a moderní tanec. Je to pro mě finančně velice náročné, ale za zdraví mé dcery mi to stojí!“ Jana se při rozhovoru rozplakala a vzpomínala velice často na svého zesnulého manžela. Vyčítá si totiž, že za vzniklou situaci může ona, protože neměla čas a ani energii na své děti.

5.3 ROZHOVOR S METODIKEM PREVENCE NA ZŠ

Jak dlouho pracujete jako metodik prevence?

„14 let“

Co Vaše práce obnáší?

„Moje práce obnáší mnoho věcí, které směřují k vhodnému prostředí žáků na naší škole. K této práci tedy musím připravit MPP (metodický preventivní program), zajistit lektory pro programy s různou tematikou, přičemž musím neustále sledovat i harmonogram těchto programů, protože občas se stává, že dochází k přesunům, které pro vyučující mohou být velkým problémem. Při uskutečňování takových programů / pořadů se musím věnovat přednášejícím a zkonzultovat s nimi i naše žáky a blíže specifikovat případné problémy. Také vypracovávám některé dotazníky od přednášejících, od studentů, apod. V průběhu roku také řeším vzniklé a aktuální problémy s žáky, vyučujícími i rodiči. Většinou tedy stačí tyto problémy vyřešit v poklidu, takovým popovídáním si, ale nebudu zapírat, že někdy byly vzniklé problémy tak vážné, že se musela sejít i výchovná komise a vzniklý problém řešit společnými silami.“

Vnímáte svoji práci jako důležitou a nezbytnou součást školního prostředí? Proč?

„Určitě ano! Za prvé, moje práce doplňuje informace pro školu a za druhé, děti si díky tomu prohlubují i sociální vztahy.“

Setkala jste se během své účinnosti na ZŠ s nějakým vážným případem negativních jevů? (šikana, užívání návykových látek, záškoláctví) Můžete mi o tom něco povyprávět?

„Tak samozřejmě jsem se s nějakými negativními jevy setkala, ale jestli to bylo opravdu tak vážné, to těžko říct. Naše škola je výběrová a oproti jiným školám v centru Prahy se domnívám, že jsme vesměs bezproblémová škola. Ale abych Vám odpověděla na otázku, tak na naší škole jsem řešila problémy s užíváním návykových látek, záškoláctví a kyberšikanu. Problém s tím užíváním návykových látek se začal řešit, na popud několika rodičů. Všichni „označení“ se za doprovodu a přítomnosti svých rodičů podrobili vyšetření – ale nic se tehdy

neprokázalo. Problém se záškoláctvím je tu každý rok, ale vesměs jsou to jen 2 – 3 žáci, kteří mají neomluvenou absenci „pouze“ několik hodin za celý školní rok. Ale kyberšikana, ta se tu dle mého názoru opravdu rozmohla. Pamatuji si z loňského roku případ, kdy několik dívek, prostřednictvím internetu útočilo na jinou dívku z vedlejší třídy. Tehdy jí udělaly i nějaký inzerát se sexuální tematikou a pomocí photoshopu jí nějak upravily. No a jednoho krásného dne, za mnou přišla maminka této dívky. Byla šíleně rozčilená a hodila mi na stůl téměř 2 000 dopisů, které jim zahlcují poštovní schránku, z důvodu onoho inzerátu, kam dívky uvedly kontaktní adresu jejich oběti. No to bylo opravdu šílené a řešila to policie i výchovná komise. Všechny dívky za to dostaly dvojku z chování. Nebo případ, kdy žáci z druhého stupně fotili na záchodech žáky z prvního stupně, jak vykonávají potřebu. Následně tyto fotky uveřejňovali na internet, včetně jmen dětí, které byly na záchodě. No a vlastně i letos jsme řešili kyberšikanu, kdy žáci na internetu šikanovali jednu paní učitelku z naší školy. Řešení těchto problémů probíhalo stejně, jako s těmi dívkami.“

***Teda, to jsou někdy opravdu tedy kuriozity že? A co nejčastěji řešíte, právě teď?
A jak?***

„Ano, někdy mi to hlava nebere, co všechno, ty dnešní děti napadne udělat. V momentální době nejčastěji řeším vztahy ve třídách. Protože děti ve třídách spolu neumí vyjít jako kolektiv. Hned se rozdělí do několika skupin a občas to pak vypadá, jako válka gangů. A to je samozřejmě nepřipustné. Je normální, že si děti mezi sebou vyberou ty „oblíbence“ a s nimi se pak baví ve třídách nejvíce, ale momentálně mám několik tříd, kde to opravdu hraničí se vznikem šikany. Takže se snažíme situaci řešit pomocí různých kolektivních her, anonymních dotazníků, akcemi pro celou třídu a někdy i s pracovníky pedagogicko psychologické poradny atd.“

Chodí za Vámi rodiče, aby Vás informovali o problémech ve škole?

„No to tedy opravdu minimálně. Když už, tak mi občas přijde email, kde mi rodiče píšou o někom ze třídy jejich dítěte, že dělá to a to a že se jim to nelíbí. Ale jak říkám, to je opravdu minimálně.“

Který z negativních jevů je dle Vašeho názoru nejrozšířenější?

„No to je těžká otázka. Kdybych to měla brát obecně, jakože třeba po celé republice, dovolila bych si říct, že šikana a užívání návykových látek, tedy alkoholu a cigaret. Ale pokud to mám říct z pohledu naší školy, tak je to jednoznačně „závislost“ na mobilech, internetu, televizi apod.“

Co tomu přisuzujete?

„Nedostatek motivace pro sport, kroužky... a hlavně málo času rodičů. Doba je teď taková, že rodiče jsou rádi, že přijdou z práce a mohou mít klid a na chvíli „vypnout“. Proto je pro ně nejjednodušší dítěti pustit televizi, koupit mu telefon, pustit ho ven...“

Informujte rodiče o vzniku negativních jevů na škole?

„Ano samozřejmě. Rodiče mají právo vědět vše, co se ve škole odehrává. K těmto zjištěním slouží třídní schůzky, semináře pro rodiče žáku, učitelé, nebo já. V momentě, kdy se u nás na škole vyskytne negativní jev, snažíme se ho co nejrychleji vyřešit a to i za pomoci rodičů, které si zavoláme do školy a informujeme je. Nazýváme to „Třídnická hodina s rodiči“ Nicméně i o všech preventivních programech na škole, děláme zápisy do žákovských knížek, kde informujeme rodiče o změně výuky. Tzn., že rodiče vědí, že je ten a ten program z určitého důvodu, nebo že je realizován, jen jako preventivní opatření.“

Myslíte si, že je prevence na školách účinná?

„Nějakou zásluhu určitě má, ale zároveň záleží na tom, jak si to dítě vezme k srdci a jak se podle toho pak samo zařídí. Můžeme to tady dětem tlouct do hlavy den co den, ale stejně se najdou žáci, kteří to budou i nadále dělat.“

Dochází do Vaší školy nějací lektori primární prevence, kteří vedou preventivní programy na daná témata?

„Ano samozřejmě. Např. Policie české republiky, Městská policie, některé neziskovky, Hasiči aj.“

Je dle Vás důležitým faktorem v boji proti negativním jevům, výchova rodičů? Nebo se domníváte, že rodiče v dnešní době s těmito jevy nic moc nezmůžou? Proč?

„Ano, ano a zase ano. Rodiče jsou velice důležitým faktorem v boji proti těmto problémům. My jsme sice ti, kteří se snaží proti tomu bojovat a nějak působit na děti. Ale nejdůležitější je, přeci jen, výchova. Pokud dítě doma uvidí a samo bude zažívat násilí, vulgarismy, zesměšňování, nebo popíjení alkoholu, užívání drog, nebo kouření cigaret, aj., přijde mu to normální. V jejich očích to je normální věc, kterou vidí u svých rodičů – vzorů. Bude to tedy dělat taky. A pak je jedno kdo tu bude co přednášet a snažit se napravit. To dítě to třeba přestane dělat na půdě školy, ale přestane to dělat i doma, nebo venku mezi kamarády? To my už neovlivníme, tam už musí rodiče!“

6 INTERPRETACE A DISKUSE VÝSLEDKŮ ŠETŘENÍ

Hypotézy, které byly stanoveny k cílům výzkumu:

Hypotéza č 1: Předpokládá se, že se rodiče žáků ZŠ poprvé u svých dětí setkali se šikanou již na 1. stupni ZŠ, neboť se děti u svých spolužáků setkaly s novými formami chování, které doma do té doby nepoznaly. Tato hypotéza se autorce potvrdila částečně.

Jelikož jedna z maminek uvedla, že se s šikanou a užíváním návykových látek u své dcery, poprvé setkala až v průběhu školní docházky na 2. stupni ZŠ. Nelze tedy jednoznačně určit, zda předpokládaná hypotéza odpovídá realitě dnešního života žáků na ZŠ ve všech případech.

Hypotéza č. 2: Žáci na prvním stupni častěji zažijí psychickou šikanu (nadávky, výhrůžky, posměšky, vydírání), nežli fyzickou šikanu (bití, kopání, tahání za vlasy), neboť se psychická šikana, dá lépe skrýt před druhými. Autorčina hypotéza, se v tomto případě zcela naplnila.

Poněvadž se u všech žáků i jejich rodičů, kteří byli vybráni pro tento výzkum, potvrdilo, že psychická šikana byla prvopočátkem tohoto jevu. Bohužel právě kvůli strachu dětí, se psychická šikana „táhla“ delší dobu, až nabrala podobu šikany fyzické.

Hypotéza č. 3: Rodiče nejsou dostatečně informováni o situaci a rizicích negativních jevů na škole, neboť nechodí na třídní schůzky tak často, jak by měli. I tato hypotéza je naplněna pouze částečně.

Jelikož nedostatečné informovanosti o neg. jevech, nelze jednoznačně přisoudit odůvodnění, že by rodiče nechodili pravidelně na třídní schůzky. Mnohdy totiž ani třídní učitel netuší o vzniku negativních jevů ve třídě. Což má za následek, že o tom ani rodiče nejsou ze strany tř. učitele informováni. Nicméně dle rozhovoru s metodikem prevence lze informování rodičů zajistit i jinou formou, než pouhými třídními schůzkami. A to různými semináři pro rodiče žáků, kde by rodiče zjistili, jak lze zjistit situaci svého dítěte ve škole a jaká rizika dítěti ve škole vlastně hrozí.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce má název „Prevence negativních jevů ve škole – šikana, drogy, záškoláctví“. Protože se jedná o velice rozsáhlou tematiku, nebylo autorčiným záměrem plně ji obsáhnout, ale věnovat se převážně několika jejím částím, které autorka považovala za nezbytné, aby se v této práci vyskytly. Prvotním cílem bylo zjistit a následně popsat a analyzovat projevy těchto negativních jevů u žáků základních škol. Následným cílem bylo zjistit, jaké dopady mají tyto projevy negativních jevů na rodiče a žáky základních škol z pohledu metodika prevence působícího na škole.

První část práce autorka věnovala získaným poznatkům a informacím o problematice těchto negativních jevů, včetně jejich definic, vzniku, průběhu, příčinám a samozřejmě i důsledkům, které s nimi velice úzce souvisí. Dále se autorka věnovala prevenci, která by mohla napomoci v boji proti vzniku těchto jevů, nebo jejich případné recidivě, pokud se již problémy vyskytly.

Část druhá obsahuje již samotný výzkum, který autorka zvolila formou kvalitativní metody – tedy rozhovorem se školním metodikem prevence a rozhovory žáků a jejich rodičů, které jsou zapsány formou kazuistik.

Teoretická i praktická část napomohla autorce zjistit, že mezi nejčastější negativní jev patří bezesporu šikana, ať už formou fyzického, či psychického násilí na půdě školy, nebo pomocí sociálních sítí mezi spolužáky. Preventista na školách se snaží různými metodami působit na žáky i jejich rodiče tak, aby dokázal zajistit bezpečné prostředí pro děti na školách. Takové prostředí se mu podaří zajistit pouze za pomoci spolupráce s lektory prevence a rodiči. Autorce se podařilo zjistit, že právě výchova rodičů, je nezbytným předpokladem pro vhodné způsoby chování žáků ve škole. Velice důležitým zjištěním jsou i příčiny užívání návykových látek a záškoláctví. Autorka pomocí kvalitativní metody výzkumu zjistila, že právě šikana a strach z ní, má za následek, že děti zkusí užít návykovou látku, nebo že se bojí chodit do školy a tak tam raději nejdou, čímž se vyhnout případnému násilí (ať už psychickému, či fyzickému). Vznik negativních jevů u dětí, velice negativně ovlivňuje celý život jejich rodiny, přičemž rodiče velice těžce snáší, že právě jejich dítě se stalo obětí těchto jevů.

Utříděním veškerých informací získaných z různých zdrojů a jejich propojením s vlastním pozorováním autorky a rozhovory, s rodiči, žáky základních škol i školním metodikem prevence, se autorce podařilo daných cílů naplnit.

Na základě výše uvedených poznatků můžeme učinit následující doporučení.

- a. Práce školního metodika prevence, by měla být více propagována na stránkách školy, tak i v kontaktu učitelů s rodiči (třídní schůzky), což napomůže rodičům k získání základního povědomí o problematice výskytu negativních jevů na škole.
- b. Škola by měla při výskytu negativních jevů okamžitě na tyto jevy reagovat a seznámit s nimi rodiče, učitele i žáky.
- c. Metodik prevence by měl úzce spolupracovat s třídními učiteli od prvního stupně základní školy

Tato práce by mohla posloužit jak rodičům, tak i metodikům prevence, jako návod, jak lze zjistit příčiny i průběh negativních jevů a jak lze proti nim bojovat. Uvedené kazuistiky, které popisují příklad reálných příběhů lidí, kteří s negativními jevy bojovali, mohou ukázat rodičům dětí, jak si se stejnými, či podobnými případy poradili jiní. Dále by mohla být tato práce jakýmsi návodem třídním učitelům základních škol, včetně lektorů primární prevence, pro práci se žáky, za pomoci různých metod a technik výuky, které autorka v předešlé kapitole podrobně popsala.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BARNARDOVÁ, Marina a Jiří BAREŠ. *Drogová závislost a rodina*. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-386-8.

BENDL, S. *Prevence šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003, s. 33. ISBN 80-86642-08-9.

GALLÀ, Maurice, Peter AERTSEN, Christer DAATLAND, Jurgen DESWERT a Regina FENK. *Jak ve škole vytvořit zdravější prostředí: Příručka o efektivní školní drogové prevenci*. Úřad vlády České republiky: Sananim, 2005. ISBN 80-86734-38-2.

HAJNÝ, M. *O rodičích, dětech a drogách*. Praha: Grapa, 2001, s. 17. ISBN 80-247-0135-9.

HEŘMÁNSKÁ, D. *Psychologická analýza dětské predelikvence*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1994. ISBN 80-7041-097-3.

JANOŠOVÁ, P., KOLLEROVÁ L., ZÁBRODSKÁ K., KRESSA J. a DĚDOVÁ M. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-2992-3.

KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1.

NEŠPOR, Karel a Ladislav CSÉMY. *Alkohol, drogy a vaše děti: jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat, jak je zvládat*. 3. rozš. vyd. Praha: Sportpropag, 1995. ISBN 80-238-1809-0.

NEŠPOR, Karel. *O drogách, alkoholu, kouření: a lepších věcech*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-086-3.

POKORNÝ V., TELCOVÁ J. a TOMKO A.. *Prevence sociálně patologických jevů: manuál praxe*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2001. ISBN 80-86568-00-8

PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Havlíčkův Brod: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.

ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9.

ŠPALEKOVÁ, M. *Nástrahy dnešní doby: Materiály pro výchovné poradce a metodiky prevence na ZŠ a SŠ*. Praha: Dr. Josefa Raabe, 2011. ISBN 978-80-87553-22-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.

Seznam použitých internetových zdrojů

Agrese, šikana a jiné formy násilného chování [online]. [cit. 2017-11-20]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-ditete/agrese-sikana-a-jine-formy-nasilneho-chovani.shtml>

Petrin: Skvělý start pro vaše dítě. Školní metodik prevence: Petrin - skvělý start pro vaše dítě [online]. Bruntál [cit. 2018-01-14]. Dostupné z: <http://www.zspetrin.cz/index.php/skolni-metodik-prevence>

Portál prevence rizikového chování: centrum sociálních služeb Praha - Pražské centrum primární prevence [online]. [cit. 2018-01-08]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/zaskolactvi>.

Sociálně patologické jevy. Sociálně patologické jevy [online]. [cit. 2018-01-04]. Dostupné z: <https://studijni-svet.cz/socialne-patologicke-jevy/>

Šikana. Šikana: Policie České Republiky [online]. 2017 [cit. 2018-01-04]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>

ŠÍP, M. a JELÍNKOVÁ R. Šikana z právního hlediska [online]. In: V Táboře, 2002 [cit. 2018-01-08]. Dostupné z: http://www.sikana.org/clanky_soubory/sikana.html

SEZNAM ZKRATEK

Tzn.	-	to znamená
Aj.	-	a jiné
Atd.	-	a tak dále
Apod.	-	a podobně
ZŠ	-	základní škola
SŠ	-	střední škola
THC	-	Tetrahydrocannabinol
Neg.	-	negativní
OSPOD	-	orgány sociálně právní ochrany dětí
MPP	-	metodický preventivní program
PPP	-	pedagogicko - psychologická poradna
Resp.	-	respektive
MŠMT	-	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Minimální preventivní program	I
---	---

Příloha A – Minimální preventivní program

Minimální preventivní program

Škola: ZŠ a MŠ Praha 5 - Košíře, Weberova 1/1090

Rok: 2017/2018

Garant programu: Mgr. Ludmila Knapová

I. Plán práce

1. Seznámení vedení školy s programem a navázání na aktivity založené v předchozím období.

2. Vytvoření týmu pedagogů, kteří budou spolupracovat. Stanovení počtu hodin a koordinace témat v jednotlivých předmětech, průběžná spolupráce s vedením školy a výchovným poradcem.

Tým spolupracovníků:

Ředitel školy: Mgr. Karel Čermák

Zástupce ředitele: Mgr. Sylva Friedrichová

Výchovná poradkyně: Mgr. Pavlína Simandlová.- I.+II.st.

Koordinátorka: Mgr. Ludmila Knapová

Učitelé Ov, VZ, Př, Ch: Mgr. Jaroslava Holubová, Mgr. et MgA. Kateřina Škrétová, Bc. Aleš Zenáhlík, Mgr. Jan Zemen, Bc. Radek Simandl, Mgr. Ludmila Knapová, Mgr. Jana Myšáková, Mgr. Radmila Jelínková

Učitelé MŠ: Bc. Lucie Horová, B. A.

3. Seznámení kolegů na pedagogické radě s programem a jejich zapojení do realizace.

4. Průběžné mapování situace na škole.

1. Aktivity pro žáky

Tématické bloky s dětmi:

1. stupeň

- Bezpečné chování – seznámení s policií, tísňové linky
- Seznámení se základy dopravní výchovy a osobního bezpečí
- Základy trestní zodpovědnosti

2. stupeň

- Při hodinách Ov, VZ, PŘ, Ch se učit zvládat konfliktní situace, odmítat činnosti s negativními důsledky, formou her posilovat sebedůvěru a získávat informace o následcích užívání
- Seznámit děti s internetovými stránkami věnovanými problematice rizikového chování / agrese, závislost, poruchy příjmu potravy, rasismus a xenofobie/
- Prevence kybernetické kriminality
- Využití CD ve výuce

2. Jednorázové akce:

Účast na programech organizovaných Městskou policií hl.m. Prahy

Kontakt: p. Michal Petr

- 5. tř. : Drogy I.
- 6. tř. : Šikana
- 7. tř. : Kriminalita dětí a mladistvých
- 8. tř. : Drogy II.
- 9. tř. : Základy právního vědomí

Kontakt: Bc. Zdeněk Bartoš

- 1. tř. : Malý Pět'a sám doma
- 2. tř. : Sám venku
- 3. tř. : Nebezpečné situace
- 4. tř. : Rekapitulace znalostí
- 5. tř. : Osobní údaje, online kontakty
- 6. tř. : Sociální sítě, viry
- 7. tř. : Kyberšikana
- 8. tř. : Autorská práva a Internet
Partnerské násilí
- 9. tř. : Domácí násilí
Jak se nestát obětí znásilnění

Kontakt: Ing. Petr Černošous

- 1. - 2. tř.: Povinnosti chodce v silničním provozu

- 3. tř.: Základy bezpečného chování v silničním provozu
- 4. tř.: Povinnosti cyklisty
- 5. tř. : Základní pravidla pohybu na pozemních komunikacích
- 1. - 5. tř.: Den dopravní bezpečnosti

Preventivní programy pořádané Policií ČR

Kontakt: por. Bc. Michaela Reichertová

MŠ: Bezpečné chování

- 1. tř. : Dopravní výchova
- 2. tř. : Dopravní výchova, základy bezpečného chování
- 3. tř. : Osobní bezpečnost, šikana
- 4. tř. : Zásady osobní bezpečnosti, šikana
- 5. tř.: Základy trestní odpovědnosti

Kontakt: nrap. Jan Holub

- 6. tř.: Krádeže, loupeže, přepadení; návykové látky
- 7. tř.: Šikana, rozpoznání nebezpečné situace
- 8. tř.: Trestní odpovědnost v ČR; drogy-účinky a dělení
- 9. tř.: OP-povinnosti držitele; následky užívání drog

Programy pořádané občanským sdružením ZaPS

MŠ: Bezpečné chování

Přednášky pořádané Územním střediskem Záchrané služby

Kontakt: p. Hylebrant

- 5. a 8. tř. : Zásady „První pomoci“

Program pořádaný organizací ACET

Kontakt: p. Vácha

- 8. tř.: AIDS, partnerské vztahy

3. Stanovení konzultačních hodin - pro setkání dětí s preventistou

4. K dispozici stálá nástěnka

Metodické pomůcky, informace, kontakty

Průběžné doplňování knihovny, videotéky a propagačního materiálu pro potřeby preventisty a ostatních pedagogů. Shromáždění všech dostupných informací o institucích, organizacích a odbornících, kteří působí v protidrogové prevenci na Praze

Aktivity pro rodiče

- Informovat zástupce tříd a získat jejich podporu, především finanční při zřízení nových kroužků pro děti a zajištění jejich chodu.
- V případě zájmu zajištění besedy s rodiči na téma "Závislosti", "Kriminalita", „Šikana“, „Kyberšikana“
- Zajištění informačních materiálů pro rodiče.
- Konzultační hodiny preventisty pro rodiče.

Spolupráce s ostatními odborníky

- OPPP : Mgr. Lucie Kolářová
- koordinátor prevence kriminality a protidrogový koordinátor:
Mgr. Kateřina Černohousová
- obvodní metodičky prevence: PhDr. Pavla Kosinková
- sociální pracovnice: Bc. Adéla Kolářová

Organizace volného času dětí

Zapojení co největšího počtu dětí z 1. a 2. stupně do různých kroužků a sportovních aktivit na škole.

volnočasové aktivity na škole

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Jana Říhová, DiS.

Obor: Vzdělávání dospělých – Specializace v pedagogice

Forma studia: Kombinované studium

Název práce: Prevence negativních jevů ve škole - „drogy, šikana, záškoláctví“

Rok: 2018

Počet stran textu bez příloh: 56

Celkový počet stran příloh: 4

Počet titulů českých použitých zdrojů: 14

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 6

Vedoucí práce: PhDr. Miloš Chlad, CSc.